

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 03979

HAN RINER

Hersh Fenster

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

האָן רִינְעָר, זַיְן לְעֵבָן אָן שָׁאָפָן

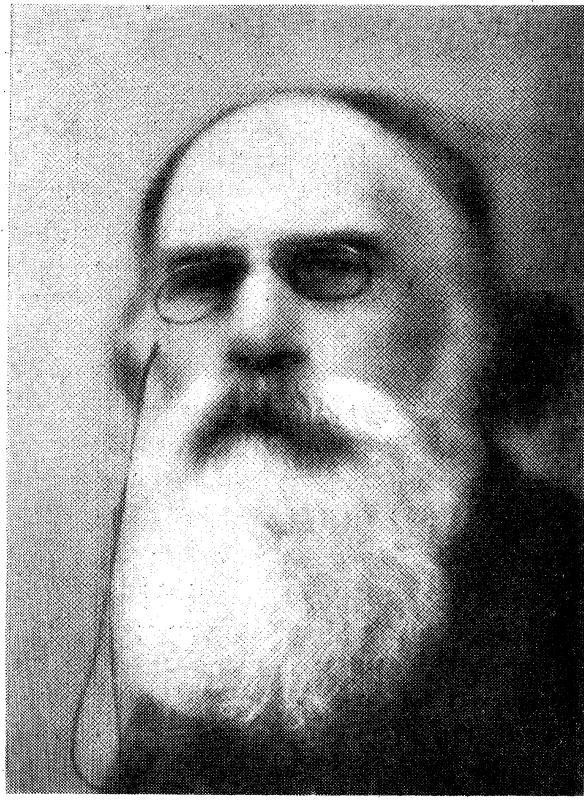
H. FENSTER

HAN RYNER
SA VIE ET SON ŒUVRE

Printed in France

Editions Polyglottes 232, rue de Charenton, Paris-12

הַנְּךָ רִינְהֶר — 1861 — 1938

פֿאָרוּוֹ אַרְט

איו אונדער טרייעריקער סכנהrikער צייט, ווען די מענטשהייט שטייט פנים אל פנים פאר דער געמאָר פון אָוּ אַפְּאַמִּישָׁלֶר מלחמה, ווען טויזנטער מענטשן קומען אָוּ טאג טעגלאָד אויף די שלאָכְט-פֿעלְדָּעָר פון צוּיִ, אָוּ איָן די קאנְצָעָנְטָאָצִיעַ-לאָגָנָעָרָן איָן אָ רֵי לענדער, קומען מיר מיטן אַרְיוַיסְטָבָן די בראָשָׂור פון ה. מענטשער, וואָס אָיו גַּעוּרְמָעַט דעם לעבען אָוּ שאָפָּן פון אַיְינָעָן פון די אַגְּנָעָזְעָנְסָטָעָר מַרְאַנְצְּזָוִוִּישָׁעָר פְּרִוְּהִוְּתְּלָעְכָּעָר גַּיסְטִיקָעָר מענטשן, כדי איָן דער ערנטשער צייט וויטער צו וועבען די טראָרִיצִיעָס פון פְּרִוְּהִיְּשָׁטָאָזָן.

האָן רינְגָּעָר איָן גַּעֲשָׁטָרְבָּן קְרוּץ פָּאָר דער צוּוִיטָעָר וּוּלְטָ-מַלְחָמָה, דער מהבר האָט די בראָשָׂור אַגְּנָעָזְעָרְבָּן איָן די עַרְשָׁטָעָהָרְדָּיְם נָאָר זַיְינְ אַפְּשָׁטָרְבָּן; דער מלחמה-אויסְבָּרָן, די דְּיוֹתְשָׁעָאָקְפָּאָצִיעָ, אָוּן דָּאָס וּוּאָגָּנָעָרָן זַיְינְ פון מהבר אַיבָּעָר די לאָגָּנָעָרָן פון מַרְאַנְצְּרִירִיהָ, האָט גַּעֲמָאָכָט אַוּמְעָגָלָעָר דָּאָס בָּאָלְדִּיקָעָר דער-שיינְעָן פון דער בראָשָׂור.

דאָס דערשיינְעָן פון דער דָּאָזְיָקָעָר אַרְבָּעָט פָּאָלָט צְוֹזָאָמָעָן מִיט דעם פְּיוּעָר-לעבען אַרְוָנָט פון פְּאַרְיוּזָעָר יְדִישָׁעָ מַאְלָקָס-מענטשן אָוּן אַרְנְשָׁעָלְגָּעָנִץ פָּאָרָן מהבר ה. פָּעָנְטָאָלָעָר וּוּרָעָךְ, "אַ וְכַדְזָעָר עָפָּרְפָּיְהָבָעָר קִינְסְטָלָעָר." אַל אַונְדָּעָר בִּישְׁטִיעָר זַיְינְ אָט טָאָפְּלָטָעָר : אַ מְתָנָה דעם מהבר צוּם אַרְוִיסָּ-

געבען פון זַיְינְ גַּרְוּסָעָ אַרְבָּעָט.

אוּן דעם לְיַוְּנָעָר זַל די בראָשָׂור, גַּעֲשָׁרְבָּן מִיט הָאָרֶץ אָוּן לִיבְשָׁאָפָּט, אַ נְּרָעָגָן זַיְךְ צַוְּ פָּאָרָט רָאָכְטָן אָוּן נַאֲכָרְעָקָעָן וּוּבָעָן דעם אַיִ-דְּעָעָן-גַּאנְגָּ פון האָן רֵינְעָר, דעם מַעַן גַּטְשָׁ אָזָן פְּרִיְהָיָה יְהִי טְ-סְ-רוּפָעָר.

ביבליואָטָעָק „פְּרִיְהָיָה טְרִיכְבּוֹנָעָ“

פְּאַרְיוֹן, מַאי 1951.

האן ריבער, זיין לעבען אוון שאפּן

איך וויל זיון אַ מענטש אַ גאנצער, אַיך וויל זיון — אַין
אַ גוֹט פָּוָן אַ מענטש — אַ לִיכְטָן אָנוֹ אַ ווֹאֶלְעָמְקִיָּת פָּוָן
אַ מענטש, אַ הַארְזָן אָנוֹ אַ שְׁבֵל פָּוָן אַ מענטש.
הַאֲוֹן רְגַנְּרָר : "פּֿאַרְשִׂירְדְּעָנָן מִירְמָן אַינְדוּרוּ-
כּוֹאֶלְזָס".

באפריעישן ווארטן, אין אונועס אין דער אייביקויט: האגזון ביענבר

פָּרֶד דַּי, וְאִם הַאֲבָן גַּעֲלֵיָעַט זַיְעַנְעַ פֹּוֹל מִיט חַכְמָה אָוֹן רִירְנְדְּרִיךְעַר
שִׁינְקִים וּוּרְקַן, אַיְזַן דַּעַר דָּאַזְיְקַעַר נַאֲמַעַן אַ לְוִיכְמְנְדְּרִיךְעַר טַוְרָעַם אַיְזַן
חַשְׁכּוֹתְדִּיקְעַר צִיְּיט, אַ צָּאַרְטָעַר גַּלְעַט, אַ גַּלוֹּבַן אַיְזְרִיוֹתְדִּיקְעַר טַעַג.
לְאַמְּרֵי אַיְזַן דַּעַם תַּהְרוֹבְתָהוּ אָוֹן צְעִיסְמְקִיט פָּוֹן פָּאַרְנְגְּפְּלַטְן הַיְּינְטַ
דְּרוֹידַן פָּוֹן דַּעַם, וְאִם אַיְזַן אַרְמוֹמְקַעַר וַיְנְלְאַזְיְקִיט גַּעוּוֹעַן זַיְן, אָוֹן אַיְזְלָאַ
פְּיִישָׁר גַּעֲדָאַנְקָלְאַזְיְקִיט גַּעוּוֹעַן בָּאַפְּרִיוּעְרִישָׁעַר גַּעֲדָאַנְקַן, זַוְנִיקָעַ חַכְמָה, אָוֹן
שַׁלְּוּמְדָקַן וּוּאַרְטַּמְן.

האן רינגר (אייננטלעך אנדרי נער, און אפשר נאר „נֶרְ?“) איז געבורן געווארן דעם 7-טן דיעצטמעבער, 1861, איז דער שטאט נומו, אלזשוויל, בי קאטמאלאנישע עטלערן. פון דורות וועבר האט ער דעם יהום זייןעם געציגן. אוור זיין פאטען האט זיך מפרנס געווען פון וועבערין.

דרר פלוצענדייקער אויפקסט פון זשאקארס' וועבעמאנשין האט אכזריות-
דיך איבערגערטיסן דעם פון דורך אן פאראפעדעטען פאדרעם פון די האנט-
וועבערטס אונז ווי א ביוזע שטוממאכע האט זי זי א羅יסגעווארטן און נאס,
איין עינעם מיטן פאטער פון שפערערדיין דיכטער, פילואזה, עטuaiיסט
אונז ערודיט, דעם מיסטער פון דער פילואפאישער דערציילונג.

דר פאמער האט זיך שפער גענו מען זוכן אן אנדר קוואל פון
חוינה. ער האט אונגעוויבן צו ארבעתן ביי שומטערוי. געוווען אוין ער אן
אוויטאידראקטם. ביין זיין צואאנציפסטן ליעבנשטייך נישט געוווסט צומאל פון
סקוין צורת אלט.

ווען דער זיידע פון האן רינגער שטארבט — לאזוט ער איבער דעם
פאטער א פיר הונדרט פראנקיקע ירושה. פאָר אַט דער ירושה קויפט אָפּ
דער ירושה ביים שטטלדריקן בריוווטערנער זיין באַשעפטיקוונגע. נישט קענענדיז
לייענען — מאכט ער זיך כלערלי סיינטס אויף די ברווע, בכדי זוי צו קעַ
גען פונאנדרטימילן, ריאטנדייק אויף אַן איזיעעלע. פאמעלעך לערנט ער זיך
אוים לייענען און שריבן. ער לערנט בעל מיט גרויס התמראה. און עטלאַכע

חרשים אראם לערנט ער שוין אנדרען. ער לערנט בי טאג דאס, וואס ער וועט דארפּן לנעלן מיט זינע תלמידים בי נאכט. וויפּל שפּרולדיךע, פרישע, ניסטיקע כוחות, וויפּל פרישע ענרגנייע עם דראעלען אפט מאל אין די טיבענישן פון נישטפּאראדארבענים, פּשׂוטן פָּאלק !

די מוטער פון האן דינעה, וועלכּע אין געווען אַלערערין, איז געווען אַטְּאכְּטָעֶר פון אַ רְּופּא, וועלכּע אין בשעת דער משלחה פון לויא פִּי לייפּן, געווען פֿאַרְקָאַכְּט אַין אלע פֿאַרְכָּרְגָּעָנָע רְּעַפּוֹבְּלִיקָאַנְיָשׁ אַוְן אוּיךְ בְּאַנְגְּפֿאַרְטִּימְשִׁיעָר קְרִיּוֹזֶעֶךְ.

ווען האן רינער אַין אַ חְוָדֵש אַלְּטָט, לאוֹן זִיךְרַן זִינְעַן עַלְתְּעָרָן מִיט אַוְן אַין פֿרְאַנְצִיוֹזִישָׁן דְּרוּם. דער טָאַטְּעָר אַרְבָּעַט אַוְיפּ אַ פֿאַסְטָט אַוְן דִּי מַאֲמָעַ נִוְתְּ זִיךְרַן מִיט לְעַרְעָרִין. דער שְׁטָעַטְלְדִּיקָעָר טִיךְ, דִּי דְּרוּמְלְאַנְדְּשָׁאַפְּט, לְיִוְן אַרְוֹף זִוְּעָר חֻוְתָּמ אַוְיפּן מַחְבָּר פון "סְאַקְּרָאַטָּעָם" אַמְתָּהָר רִידְאַר.

זו זעכין זאָכָט ער אַדוֹרָךְ אַ טִּיפּן רְּעַלְגִּיעָזָן קְרִיּוֹזִים. זִין יונגען, סְוּבְּטָעַלְעָא נִשְׁמָה הַילְּטָא זִיךְרַן דְּעַמְּאַלְט אַוְינָעָם נְעַפְּלָדִיקָן שְׁלִיעָר פון קָאַטוֹויִילְעִין מִיסְטִיצִיּוֹם. ער אַין פֿאַרְטִּיפּ אַוְן בְּעָוָונָת אַוְן אַיְזָה פּוֹל מִיט דְּבָקָות. ער גָּאָרָט, וְיִי עַרְנָעָסָט דְּרַעְנָאָן בְּשַׁעַתָּו, צַוְּעָרָן אַ גְּלָח אַוְן לְעַרְנָט מִיט הַתְּמִדָּה לְאַטְּיוֹן.

אַבְּכָעָר דִּעְרָ פְּלוֹצְעַמְּדִיקָעָר טָוִוָּט פון זִוְּנָס אַ ברְוּדְעָרָלְעָ, דִּעְרָ פֿאַרְט צְוּוֹיְפּלְאַרְוִוְנְגָעָשְׁרִי פון זִיְּן טִיךְ גְּלִיבְּיָקָעָר קָאַטוֹויִילְעִישָׁר מַאֲמָעָן, אַירָעָ פְּלוֹצְעַמְּדִיקָעָר טָעָנוֹת אַוְן וְיַעֲרְשָׁפְּעָנִיקִים צַוְּגָאָט, וְאַס אַיְזָה עַקְּסָוָעָן פּוֹן מַאֲמָעָשָׁן צָעָר, צְעַטְּרִיםְלָעָן דִּי יְוָנָגָעָנָה. מַאֲמָעָשָׁר וְוִוִּיר אַוְיְסָגְּנָשְׁרִי צְעָרִיסָט דָעַם זָוָנָס מִיסְטִישָׁן אַיְנָהִילְעָן. אַוְן עַס טּוֹיכָן אַוְיפּ שְׁעָהָעָן פּוֹן סְפָּקָות, אַוְן "צִימְעָרְנִידִּס פּוֹן פְּחַד אַוְן פּוֹן גְּבוֹרָה הַיִּבְטָה עַר אַן פֿאַרְשִׁיטִיִּי, אַן אַן עַרְלְעָכָר מַעֲנָשָׁס אַיְזָה בְּעַסְטָר פון דִי גַּעַטְעָר אַוְן אַז מִיט דָעַם, וְאַס דִי גַּעַטְעָר הַאֲבָן אַיְזָה זִיךְרַן זִוְּנָעָן זִיְּדִי זִוְּנָעָן פּוֹן דִי בְּנִירָדָם.

* * *

אין אַנְהָיָב פון זִוְּנָעָן הַעֲרְלָעָךְ וְוּרָךְ "די חַכְמָה, וְאַס לְאַכְּט", וְאַס אַיְזָה נַאֲךְ זִוְּנָעָן "סְפִּיעָות פון פֿסְיָכָאַרָּא" אַיְינָס פון זִוְּנָעָן וְיַכְּטִיסְטָעָר וְוּרָךְ, אַ וְוּרָךְ פון טִיפּעָר חַכְמָה אַוְן בְּאַצְוּבְּעַרְנְדִּיקָעָר שְׁוִינְקִיִּים, אַיְזָה וְעַלְכָּן דִּעְרָ מַחְבָּר פְּרוּוּוֹת אַוְיפּ אַן אַיְינְגָּנָאַרטִּיקָן אַוְפּן אַונְדוֹן צַוְּגָאָט בְּאַקְעָנָעָן מִיט זִיְּן וְוּלְטָבְּאַנָּעָם, מַאְלָט ער אַונְדוֹן דָעַם דְּאַזְוִיקָן טְרָאַנְיָשׁן עַפְּיוֹזָה. דִּעְרָ דִּיבְּכָעָר, דִּעְרָ פְּילְאַזְּאָתָה, דִּעְרָ מַעֲנָשָׁס פון הָאָרֶץ אַוְן שְׁכָל גַּעַד זִעְגָּנָט זִיךְרַן מִיט זִוְּנָעָן עַלְתְּעָרָן, מִיט דָעַם, וְאַס זִיְּדִי זִוְּנָעָן גַּעַוּעָן, מִיט זִוְּעָר נִיסְטִיקָעָר וְוּלְטָן :

„איך האב פאר דיר, מאמע מײַנע, קיון מאָל זיך נישט דערוועגט צו זאגן מײַן געדאנק, וואָס איז, אַנְבּ, געווען דער זונ פון דיין פֿאָרְצּוֹיֶיףּ לונגנָּגָן.“

צוי ריזט ער איבער מיט די אַבּות, מיט די פֿאָרְפּֿאָסְעָנָעָן דָּרוֹתָות? בשום אופּן נישט. אַים זײַגען דִּי אַבּות, די פֿאָרְפּֿאָסְעָנָעָן דָּרוֹתָה, הַיְּלִיכָּס אָן טִיעָה. ער איז זוי געטראָי. אָן זײַן זוי געטראָי הַיְּסָט נִישָׁת בְּלֵיבָן שְׁתִּין מיט זוי אַוּוֹפּ אַיְּזָן אַרְטּ, נִיעָרֶת נְיִוָּן, אָן אַפְּחָאַלְטּ, אַלְעַז ווַיְוַיְעָר אָן ווַיְוַיְטָר: אַנְגִּין מיט דער גַּרְזָעִיסְטָרָה, וואָס זַיִּה, די אַבּות, הַאֲבָן אַנְגָּחוּבָן אָן ווָס אַיְּזָן אַיבְּרָעָנָנוּמָעָן גַּעֲוָאָרָן בְּרוֹשָׁה צוֹ לִיבְטִיקָע בְּאַרגְּשְׁפִּיצָן.

כָּאַטְשָׁ ער האָט זיך שׂוֹן גַּהְאָט באָפְּרִיטָט פּוֹן קָאַטְוִילִישָׁן מִיסְטִירִי צִוּם, הַעֲרָטָה ער נִישָׁת אַוּוֹפּ צוֹ לְעַרְנָעָן מִיט פְּלִיּוֹם לְאַטְיִין. ער שְׁטוֹדָרֶט רַעֲמָאַרְיךָ אָן פֿוֹלְאָזָאַפּּיִּעָ אַיִּזְדָּעָה אַזְעִיטָעָטָה פּוֹן דָּעָר שְׁטָמָאַט עַקְפָּי אַזְפְּרָאוֹוָאנָס.

ווען ער עַנְדרִיקָט די אַנוּוּעָרִיסְטָעָט ווּרטָט ער אַ מִיטְלָשָׁוֹל לְעַרְעָר. ער קָנְעָלָט אַיְּזָן פֿאָרְשִׁירְעָנָעָן מִקְּמוֹתָן פּוֹן פֿרְאַנְקִירִיךְ.

אַיִּזְנָעָר פּוֹן זַיִּה בְּרַעְכָּת אַוּוֹם, אַיִּזְרָאֵל 1884, אַ מגָּפָה. מענטשָׁן פָּאַלְעָן ווַיְפִּלְגָּן. דָּאַסְטִירִים זָאגָן זיך אַפּ צוֹ פְּאַרְן אַיִּזְדָּעָה אַזְעִיטָעָטָה עַרְטָעָר זַיִּה הַיְּיָן. אַיִּזְשָׁאַנְשָׁן שְׁטָעָטָל זָאגָן דִּי בְּאַזְוּנָעָר מִיט די הַיְּיָן לְעָר גַּעַשְׁתָּאַרְבָּן.

אַבּעָר דָּעָם יְוָנָגָן מִיטְלָשָׁוֹל לְעַרְעָר שְׁרָעָקָט דָּאָם נִישָׁת אַפּ. מִיט אַז אַרְעָמָעָן דָּאַקְטָעָר אָן מִיט נַאֲךְ צַוְּיִי מַעֲנְטָשָׁן לְאָזָט ער זיך אַיִּזְדָּעָה קָרְאַנְקָטָעָר שְׁטָטָטָט צוֹ הַיְּיָן דִּי קָרְאַנְקָעָ אָן מַכְּבָּר צוֹ זַיִּה דִּי מַוְיָּטָע. רַיְּזָה נִיקָּן דִּי פֿאָרְעִיפְּוּשָׁטָעָ שְׁטִיבָּעָר. ער פִּירְטָט עַסְּנָן פְּאַרְדִּי אַוְמְגָלְקָלָעָכָּעָ, זָאנְטָ מַסְּוֹרָ דָּעָם פְּרַעְפָּעָקָט פְּאַר נִישָׁת אַינְטָרָעָסְרִין זיך מִיט זַיִּן פֿאָרְקָרָאַנְטָן קָאנְטָ. ער נַעַמְתָּ בַּיִּי אַיִּם עַסְּנוֹוֹאָרָגָן פְּאַר דִּי קָרְאַנְקָעָ. אָן וועָן דָּאָס עַסְּנָיָ ווַאֲרָגָן ווַיְזִימָט זיך אַרְוִוִּים פְּאַר נִישָׁת גַּעַנְגָּנְדִּיךְ — קָלָאָפָטָ ער אַז אַיִּזְדָּעָה טִוְּרָן פּוֹן דִּי בַּיִּי וּוּמָעָן עַסְּנָפִּינְט זיך צוֹ עַסְּנָלָרָובָּ. מִיט אַשְׁמִיכְלָנְדִּיָּ שְׁעָר אַירָאַנְיָעָ זָאנְטָ ער:

— „עַפְּנָטָן, אַיִּךְ בֵּין דָּעַלְעָנִירָט פּוֹנָעָם „קָאַמִּיטָעָט פּוֹן עַפְּנָטָלְעָבָן ווּוּוּלָן“ אָן ער נַעַמְתָּ צוֹ אַלְעַזְדָּעָן, ווָסָעָר גַּעַפְּנָטָן בַּיִּי זַיִּה, די גַּבְּרִים.

אַיִּזְרָאֵל 1894 קָוָמָט דָּעָר מַחְכִּיבָּר פּוֹן „די מִסְיָעָה פּוֹן פֿשִׁיכָּאַדָּאָר“ קִיּוֹן פְּאַרְזָו אָן אַיִּוּ דָּאָ, בִּזְוּן יִאָר 1922, פֿרְאַפְּעָסָאָר אַיִּזְדָּעָה אַז מִיטְלָשָׁוֹל. אַיִּזְרָאֵל פֿאַרְבִּינְגָּטָ ער זיך מִיט דָּעָר טָאַלְאַנְטְּרָטָעָר פְּרוֹוִי, ווָסָעָר מִעְעָן חַתְּמָעָט אַיְּרָעָ ווּרְקָ מִיטָּן נַאֲמָעָן וּשְׁאָקָ פְּרָעהָעָ.

אייר פּרַיזְיּוֹטִיקָר טּוֹיט אֶבְּעָר לְוִיסְטּוֹ פּוֹנְגָנְדָּרָר דֵּי צְוּוּיִי אֲוִיסְדָּרָר
וּוַיְלְטָעַ נִיְסְטָעַר.

דאָס צְזָאָמָעָנְלָעַבְּן מִיטּ דָּעַר וּוְלְטָעַנְעַר פְּרוֹוי, אייר פְּרַיעַר טּוֹיט, אַינְסְ-
פְּרִירְוִן דָּעַם קִינְסְטָלְעָר אָוּן חַכְּמַה בַּיּוֹם שַׁאֲפָן פָּוּן זְיוּן שְׁיַין אָוּן טִיףּ וּוּרְקּ
„דאָס אַיְבְּקָעַשׂ לְעָבָן“.

איַן דָּאָזְוָן וּוּרְתּ פְּרִיטּ הָאָן רִינְגָּר אָוּנְדוֹן אַרְיַין אַיַּן אַ מִּיסְטָעַרְיעַזְעַר,
נִישְׁטְדָּאַיְקָעַר וּוּלְטָמַ, אַיַּן אַ פְּלַכְּבָּאַרְגָּנְעָנְעַר, פּוֹל מִיטּ סְוּדָות וּוּלְטָמַ.
איַן אַ וּוּלְטָמַ פָּוּן חַלּוּם, וּוּ דֵי גַּלְיְבָטּ פְּרוֹוי הַילְטּ פּוֹנְגָנְדָּרָר דָּעַם סְדוּדָותְדִּיקְוּן
שְׁלִיעַר פָּוּן מְוּיטּ, דָּעַם אַרְבִּעְרָגָנְגּוֹן פָּוּן דָּעַם, וּוּאַסְ מִירַ רַופְּן „לְעָבָן“.

הָאָן רִינְגָּר אָוּן דָּעַר רַאֲצִיאָנָאַלְיּוֹם

דָּעַר רַאֲצִיאָנָאַלְיּוֹם פּוֹנְגָּם אַכְּצָנְטוֹן יַאֲרָהּוֹנְדָּרָטּ מִיטּ זְיוּנַע וּוּרְקּ
הָאָבָּן גַּעַהְאָלְפָן הָאָן רִינְגָּרְן זִיךְ אַרְוִיסְוּקְלָעַן אָוּן בְּאָפְרִירְיַעַן פָּוּן מִיסְטִישַׁן
גַּעַוּבַּ, אַיַּן וּוּלְכַּן עַר אַיַּן גַּעַוּבַּנְעַן גַּעַהְיַלְטַ, צַיְּ זְיוּנַע זַיִּי אֶבְּעָר גַּעַוּבַּ
בִּיכְוֹלַת צַו שְׁטִילַן דֵי בְּעַנְקָשָׁפְּטַ פָּוּן זְיוּן דִּיכְמָעַרְשַׁן הָאָרְץ, זַיִּן שְׁמָאַרְקָעַ
פְּלַכְּבָּאַרְקִיּוֹטַ ? עַר, זַוְּאַסְ הָאָטּ תְּמִידּ גַּעַנְאָרָטּ צַו פְּאָרָאַיְנִיקַן שְׁיוּנִיקְיּוֹטַ אָוּן
פִּילְאַזְאָפְּעַ, דָּאָס חַנְעָוְדִיקַע אָוּן דָּאָס טִיפְּעַ.

דָּעַם דָּאַיְוִין שִׁידּוֹךְ, וּוּ חַכְּמַה גִּיטַּ מִיטּ אַ וּוּנְדָרְלָעַן רִיטְמַ מִיטּ
שְׁיוּנִיקְיּוֹטַ, הָאָטּ עַר גַּעַפְּנוּבַּן אַיַּן קְלָאַסְטִישַׁן גַּרְיכְּנָאַנדַּ אַיַּן
אַיַּם אַ נְיַיַּע אַנְטְּפָלְעַקְנוּגַן. זַיִּבְּאָפְרִירְדִּיקְטַ פָּוּן רִינְגָּרְן דָּעַם קִינְסְטָלְעָר,
לִיבְהָאֶבְּעָר פָּוּן פְּאָרָעַם, פָּוּן מַאַס אָוּן פָּוּן לִינְיַע. זַיִּבְּאָפְרִידִיקְטַ אַוְיַקְטַ מִיטּ
איַר לְעַבְּנַסְ חַכְּמַה הָאָן רִינְגָּרְן דָּעַם פִּילְאַזְאָפְּעַ, דָּעַם דָּעַנְקָעַר.

אוּן פָּוּן אַטּ דָּעַם לְאַנְדַּר וּוּטַ עַר שְׁוֹיַן צְיוּן כִּסְדָּר גַּיְסְטִישַׁעַ יִנְחַתְּ.
זְיוּנַע אַלְעַ וּוּרְקַ, גַּעַשְׁרִיבִּין אַיַּן אַ פְּרַאַכְטִיקַן סְטִילַ, וּוּלְעַן שְׁוֹיַן וּוּרְן אַיַּן
גְּרוּוּסַ סִימְפָאַנִּישַׁ גַּעַזְאָנְגַן פָּאָרְן הַעַלְעַנִּישַׁ לְאַנְדַּר, פָּאָר אַרְוַעַ פְּרִיהַיְטָלְעַבְּעַ
חַכְּמִים ; פָּאָר סָאַקְרָאַטְעַסְן, פָּאָר עַפְלִיטְמַעַטְן אָוּן פָּאָר צְעַנְאַן, פָּאָר דָּעַר
שְׁיוּנִיקְיּוֹטַ אוּן שְׁלִימּוֹתְדִּיקְיּוֹטַ פָּוּן וּוּיְעַר לְעָבָן. דְּרֻמְאַנְעַנְדִּיקְטַ דִּי הַעַלְעַנִּישַׁ
פִּילְאַזְאָפְּיַעַט — רַופְּטַ אַוְיַס זַוְּעַר בְּאַגְּנוּסְטָעַרְטַר גַּיְסְטִיקָעַר יְוּרְשַׁ אָוּן
בְּאַיְוּנְגָּרְהָאָן רִינְגָּרְן : „עַפְיְקָרְעִיזְמַ אָוּן סְטָאַצְיּוֹם, איַר אַיְדָעַלְעַ בְּלוּמָעַן,
צַו אַיַּךְ שְׁוּבַּטְמַ מִין הָאָרְץ“. .

„מַעַן דָּאָרָף זַיִּךְ אֶבְּעָר, וּוּאָרְנַטְ עַר אָוּנְדוֹן, אַוִּיסְהַיְטַן נִישְׁטַ צַו זַעַן
גַּרְיכְּנָאַנדַּ דָּוְרַ רְוִיַּם, וּוּאָרְעַם דָּעַר רְוִיְמַעַר, וּוּלְכָבָעַר אַיַּן בְּטַבַּע אָנְ אַומְרַ
הַיְּלָכְאָרָרָר פְּאַלְיִיטִיקָעַר, דַּעְפְּאַרְמִירַטְ אַ יְדַעַ יְהִידִישַׁ דָּקְטָרִין, וּוּ נְאַר
עַר רַירְטַ זַיִּךְ צַו צַו אַיַּר“. .

נְאַר שְׁמָאַרְקָעַר דְּרִיקְטַ עַר זַיִּךְ אַוְיַס וּוּגַן רְוִיַּם נִיסְטַ אַיַּן זְיוּן

יא, מיט זיון חארץ, מיט זיון נשמה, מיט אלע זיון הוועים, וווע
דער דיכטער-פילאָזֶאָף האָן רינער שועבען צו די פַּרְהִיְהִיטַּלְעָכָבָעָ פִּילְאָזֶאָפָּן
פָּזָן קְלָאַפְּשִׁין לְאָנָּדָן, וּאוֹרָעָם פְּיַיְן אַיְוָנָר פָּזָן די שְׁפָעַטְעַדְּדִיקָעָ פִּילְאָזֶאָפָּן,
אייז ער אונדְרוֹןְמְבָטְחֵה, האָט נִישְׁתְּ גַּעֲלַעַבְטָן אָזְוִי שְׁלִימְוֹתְדִיקָעָ, אָזוֹי שְׁיוֹן אָנוֹן
אָזְוִי אָוּמָאָפְּהָעָנָגָק וּוּ זַיִן, נִישְׁתְּ דַּעֲקָרָט אָנוֹן אוֹיךְ אָפְּלָוָן נִישְׁתְּ שְׁפָנָנָאָזָן.
דעָקָרָט גַּעַרְהָרָט, מְחַמֵּת דַּעַרְ מְוֹטִיקָעָר בַּאֲפְרִיאָוָגָן פָּזָן זַיִן אַיְנָטָעָ
לִיקְמָן, צָוָם אַיְנָדוֹיְדוֹאַלְזָום. זַיִן עַפְנְטַלְעַכְרָע אַיְנָדוֹיְדוֹאַלְזָום אָיז אַכְנָעָ
גַּעֲלִיבָן עַנְג אַיְנָטוֹלְעַקְטוּלָע. ער האָט זַיִךְ צְוִירָקָעַצְוָגָן תְּמִימִיתְדִּיקָע בְּיוֹ אָ
יעַדְעָרָפְּרָגָעָן, וּוּ סְ'הָאָט זַיִךְ פְּרִינְצָעָסְטָן עַלְזָאַכְעָטָן, זַאנָט אַונְדוֹן האָן
אוֹפְּפָוָרָה. אַיִן זַיִינָע בְּרוּיָו צוֹ דַעַרְ פְּרִינְצָעָסְטָן אַיִן הַנְּהָגָה, אַיִן מְעַנְשִׁישָׁן
רִינְגָעָר, אַיִן דַעֲקָרָטָם עַמִּיק אָסְטָאַישָׁע. די פַּאֲרוּזְעוֹדוֹדִיקִים זַיִינָע האָט
דְּעַרְלוֹיְבָט זַיִינָע מִטְּצִיּוֹתְלָעָר וּירָ צוֹ בַּאֲקָעָנָעָן בְּלוֹזָן מִיט דַעַר בַּאֲרִימְטָעָר
צִיּוֹנוֹיְלִיקָעָר מַאֲרָאָלָן, וּוּ ער, דַעֲקָרָט, מַאֲכָט זַיִךְ אַנְדָר צוֹ פָּלָגָן די
גַּעֲעָצָן פָּזָן זַיִן דַרְ אָנוֹן פָּזָן זַיִן צִוְּיָם.

אוון שפינאוז ? שפינאוז, וועלכבר אוון לגביו דער תורה אוון דער טראדיצישע געווען איזו פרוי, אוון אין דער פאלומיק געבליבן און עבר. שפירות נאוזא, זאנט האן רינגער, פראקט נישט דעתם דעספאטיזום. זיין מאדרנער אבסאלומיזם אונערקענט די רעכט פון טיראן איבער מיר אוון גאנצן, אחויז אויף מיין טראכטונג.

און האן רינער פרענעם מיט רעכט:

— „וועס פאר א מישוטדיין ווערט, מ'שטיינסגעאנט, קען שווין
האָבן איז זיך מײַן געדאנק, ווען ער קען זיך נישט אויסדריין איז מײַנע
באָזעונגנען? (*)

אוֹן שְׁפָעַטָּעָר אִיבָּסָעָן ?

— „איבסען, זאנט אונדז דער מחבר פון „רויטן ספינקס“, איז אן אינדיווידואלייסט מיט זיין באַלטער פֿאָרמוֹל: „וואָס דו בִּיסְט — זַי עַס אַין גָּאנֵצֶן“. ער איז עס מיט זיין מעטהָר, מיט זיין סַאָקְרָאַטְיזָם, מיט זַיּוֹן אַנְשְׁטְּרָעָנָג נִישְׁתְּאַצּוֹפִין מיט די גַּעֲוָונָנָמָן, נִיעָרָט זַיּוֹן וּוּפְצִיוּוקָן. זַאלָן זַי שְׁפַּעַטְעָר אַלְיאִין האַנְדָּלָעָן. ער איז ווֹוִיט פון דָּגְמָאַטְיזָם. אַבעָר, נִישְׁתְּגַעַקְטָמָן אוֹוִיךְ דָּעַם אַלְעָם, האַט אַזְּיךְ אַיבְּסָעָן זַיךְ נִישְׁתְּגַעַקְטָמָן בְּאַפְּרִיעִים

^{*)} האן רינגר: "בר חבמה, ווואם לאכט".

פָּנוּ גַּעֲזָעֵל שְׁאָפְטָלָעַן שָׁקָר. צִי הָאָט עַד דָּעַן נִישְׁתַּחַת לְאָנָסִירֶט זַיִן זֹו אָז
אָפְּצִיעַלְעָד קָאָרְוָעָר, צַו דָּעַר סָאָרְיוּרָע פָּנוּגָם גְּרוּסָן שָׁקָר, וּוָאָס רְוָפָט
זַיְיךְ „דוֹלְפָאָמָטְיָע“? עַד הָאָט אָוֹךְ גַּעֲזָלָט לֵיבְהָאָבָן אָוִיסְצִיבָעַנוּגָגָן,
בְּעַדְאַחֲן?"

מִרְ טַרְעָפֶן דָּאַס אַלְזַ נִשְׁתַּחֲוֵת בֵּי דַי גְּרוּסָע אַינְדּוֹוֹדוֹאַלִּיטָּן פּוֹן
אַלְטָן גְּרִיכְנְגָאנֶד. דַי דָּאַזְיָקָע אַינְדּוֹוֹדוֹאַלִּיטָּן הַאֲבָן גְּנוּווֹיזָן דַי מַעֲנְטָשָׁן
דַעַם גְּרוּסָן חִילּוּק, וּוְאַס אַיְזַ פְּאַרְאָן צְוּוֹישָׁן "גַּשְׁרִיבְעָנָעָם" אָוֹן דַעַם
"נִישְׁטַגְעַשְׁרִיבְעָנָעָם" גְּנוּעָע. דַי צְיַינְיקָעָר, וְאַגְּמַת הַאֲזָן רִינְגָעָר, הַאֲבָן גְּנוּווֹיזָן,
אוֹסָמַ' אַיְזַ נִשְׁתַּחֲוֵת צְוּוֹישָׁן דַי צְיוּוֹלוּעָ, בִּירְגְּנְעָלְעָכָע פְּאַרְ
דִּינְסָטָן אָוֹן דַי עַטְשָׁע. דַי צְיַינְיקָעָר, וּוְעַמְּנָס נַאֲמָעָן מְהֻאָט גַּעֲמָאָכָט צָו
שְׁפָטָט אָוֹן צָו שָׁאָנֶה, הַאֲבָן גְּהַעַלְטָן דַעַם אַוְיסְדוּעָר, דַעַם כּוֹחַ צָו קְעַנְעָן
לִידְרָן, דָּאַס מוֹתָר זַיְן אוּוֹף זַאֲבָן, דָּאַס נִשְׁתַּחֲוֵת זַיְן אַפְּהָעָנָגָן לְגַבִּי אַלְעָם,
וּוְאַס גְּנוּווֹינְהִיט, אַדְעָר גַּשְׁרִיבָן גְּנוּעָע, פָּאַר דַי העַכְסָטָע מַעֲנְטָשָׁע
מַדְרָגוֹת.

אָנוֹ דִי סְטַאָקָעֶר הַאָבָּן גַּעֲלָרְנֵט דָּעַם מַעֲנְטֵשׁ פְּרָאַקְטִיֵּשׁ פּוֹנְגָּנְדָּרְעָט
צְוִישִׂידָן דָּאָס „מַעֲלָכְעַבָּעַ“ פָּוּן „נִישְׁתָּמְעָגְלָעַכָּעַ“ אָנוֹ הַאָבָּן פְּעַסְטְּגַנְשְׁטָעַלְט
די גַּרְעָנְעָצָן פָּוּן זַיִן וּוְילָן. זַיִן הַאָבָּן אִים גַּעֲלָרְנֵט מַוּתָּר צָו זַיִן אוּפָה דָּעַם,
וּוֹאָס הַעֲנָגָט נִישְׁתָּאָפָּס פָּוּן אִים, זַיִן מַאֲכָן עַם אִים גַּלְיוּכְגַּלְטָיָק אָנוֹ עַצְחָעַי
גַּעַנְעָן אִים צָו וּוְרְדָמְעָנָעַן אַלְעַזְוִינָעַ בְּחוֹתָפָאָר דָּעַם, וּוֹאָס אַיִן פָּוּן אִים יָאָ
אַפְּהָנְנִיק אָנוֹ דָּאָס זַיִינָעַן: דָּעַם מַעֲנְטֵשָׁנִים מִינְגְּנָעַן, זַיִינָעַ בְּגָנְעָן, זַיִינָעַ
אַגְּנְטִיבָּאַטִּים, מִיטָּאִין וּוְאָרטָן: אַלְעַזְוִינָעַ אַיְנְעָוִוִּינְקִיסְטָעַ מַעֲשִׁים.

דאם, וואס הענט נישט אפ פון אים, דעם בזאָדָם, דאם זוינען :
ענען שעירות, יונען כבודים, אוון יונען רעופטאטצעיע, וואס זוי, די סטאַיקער
אוון עפיקורעיזם, קערנען אים פאַראָכטן.

די זאכן, וואס זוינען פון אים אפָהענגייך, זאנט עפיקטערט, זוינען פון דער נאטור פרײַן, און קיין שומ כוח איזו נישט ביכוֹלֶת זוי צו שטערן. די זאכן, וואס הצעגען נישט אָפּ פָּוּן אִים, זוינען שוואָך, שְׂקָלָאָפִישׁ, זוי זוינען אונטער געוֹוָאָרְפֵּן אונטער טויזנט מניעות און טויזנט אומָאנְגָּעָנְמָלְעָבּ קיטְפֵּן.

דער עיקר: מען דארף זיך קענען, קענען זיך אליאן.
אַ יעדער מענטש, זאגט האָן רינער, טראָגט אַין זיך אָן אוֹצָר. יעדער
טראָגט אַין זיך זיך די דערקלערונג פֿון דער וועלט. אָון ער, דער בּנְיאָדָט
דאָרָפּ זיך זאנָן: אלְיאָן, ווֹאָס אִיך ווֹיָס, אַיז אָז פֿון דְּרוֹיסָן ווֹיָס אֵיך גָּאָרָה
נוֹשָׂט. מַיְן נִיְּסָט גִּוְּיט נִישָׁת אֲרוֹסָים פֿון מַיְן גִּיְּסָט, אָון די זָאָכָן גִּיעָן
נוֹשָׂט אֲרוֹין אַין אִים. אִיך ווֹעֶל סְיוֹן מָאֵל נִישָׁת מַעַר קָעָנָן ווֹי די סּוּבְּיָקָר
טוֹיוֹעַ ווּעָלָט, מִיךְ אלְיאָן. דער מענטש אַין די מָאֵס פְּאָר אַלְעָם.

זוען ער, דער מענטש, האט זיך אויסגעלאָדנט זיך צו קענען, האט

ער זיך בAMILA אוויך אויסגעלערטנט צו קענען די וועטלט, אויף איזוי פיל
וויפֿל מען קען קענען די וועלט*).
— צי איז דער מענטש בכל מסוגן זיך צו קענען? אונז צי איז ער
פרוי אין זיינע האנדלונגנען, איזן זיינע מעשים? אונז צי איז ער בכל
גאָר פֿאָראָנטוּוֹאָרטלעָך פֿאָר זיך?
מיר האָבן פֿאָר זיך דאַ. די פֿראָנגע פֿון דעםטרמיניזם, פֿון פֿאָרוּסְבָּאָץ
שטיומנג, אונז די פֿראָנגע פֿון בחירות חפשית, פֿון פרויינן ווילן.

אונז וואָס זאנט האָן רינגר צו אַט דער פֿראָנגע?
אַ יעדע מעשה, זאנט ער, פֿאָדרט ווי אַ פֿאָרוּסְזָאָזָונָג די פרוייחיט.
קָאנְסְטְּרוֹאִירָן, לְמִשְׁלָה, די ווּסְנְשָׁאָפְּט, הַיּוֹסְט האָנדְלָעָן, אונז ער רופֿט אָוִוִּים:
— אַ, דעםְטְּרְמְינִיזָם, דיין אַנְשְׁטְּרָעָנָג באַשְׁטְּמָטִיקָט די פרוייחיט. מֵיר
קענען דעםְטְּרְמְינִירָן, אַנְשְׁטְּמָטָט צו ווּרָן דעםְטְּרְמְינִירָט, דָאָס פֿאָלָנָן די
בָּאַטְּרָאָכְטָוּנָגָנָעָן פֿון די אַידָעָן, פֿון עֲתֵיהֶ, אַנְשְׁטְּמָטָט צו ווּרָן מעכָאנִיש
בָּאוּוּרִיקָט פֿון עֲבָר, איז אַפְּשָׁר דָאָס, וואָס אַיך רָוֵף טִיל מָאָלָלָן פרוייחיט**).

גּוֹדְלְדִּיקִיט אָוּן אַלְמָאָכְטִיקִיט פֿון בִּיאָז

אלְפֿרְעָר דָּע ווּנוִי, דָּעַ גְּרוּסָעָר, טְרָאָגִישָׁעָר פֿרָאָנְצְּיוּזִישָׁעָר דִּיבְּטָעָר
פֿוּלְאָזָאָפּ, האָט אַין זיינע טִוְּפָעָר דִּיעָרְשְׁטְּרְנְדִּיקָעָ פֿערְזָן דְּרָעְמָאָנָט ווּעָנָן
דָּעַ טְרָאָגִישָׁקִיט, ווּעָנָן דָּעַ אַלְמָאָכְטִיקָטָט פֿון גּוֹרָל, ווּעָנָן בִּיאָז, וואָס אַין
פֿאָרָאָן אַין דָּעַ נָאָטוֹר, ווּעָנָן די אַוְמְשָׁלְדִּיקָעָ אַרְעָמָעָ באַשְׁעָפָעָנִישָׁן, וואָס
ליְידָן, וואָס זיינען קָרְבָּנוֹת פֿוֹנָעָם אַוְמְרָחְמָנוֹתְדִּיקָן גּוֹעָזָן פֿון לְעָבָן. פֿאָרָאָן
דָּאָזְוִיקָן פֿעָסְיְמָוִיסְטִיְשָׁן דִּיבְּטָעָר-פֿוּלְאָזָאָפּ, אַיז די נָאָטוֹר, אַין הַיְּפָךְ צו די
אנְדָרְעָר דִּיבְּטָעָר פֿון רָאָמָאָנִיזָם, ווּעָבָעָה האָבָן זַי אַזְוִי באַזְוָנָעָן, קָאָלְטָן,
אוֹ נָעָפִיל, אַין „פֿאָרָאָכְמָנִיך שְׁיָין“. די הַמְּלָעָן זיינען גּוּוֹאָלְטִיך אָוּן
ליְידָק. אַוְן דָּעַ בּוֹרָא, אַוְיבָּ ער אַיז בְּנִימָצָא, בְּלִינְדָה, שָׁטוֹט אַוְן טּוּבָּ פֿאָר
די קָלוֹת פֿון זיינען בְּרוֹאִים. אַוְן דָּעַ טְרָאָגִישָׁעָר דִּיבְּטָעָר-פֿוּלְאָזָאָפּ, פֿאָר
וּוּלְכָן האָן רינגר האָט, אַנְבָּ, אַסְטְּ סִימְפָאָטִיעָ, פֿוֹנְקָט אַזְוִי ווי פֿאָר
עֲטִיעָן דִּיעָלָאָ-בָּאָעָסִי, דָעַמְּמָחְבָּר „פֿון דָעַ פרְיוּוּוּלְיְקָעָר עֲכָדוֹת“ אַוְן
פֿרְיוֹנָר פֿון מָאָנְטָעָן, הַיְּבָטָהָן, פֿון זַיְוִן טִיפָּן ווּוּיטָק אַוְן צָעָר די
ליְידָן פֿון אַלְעָ אַוְמְשָׁלְדִּיקָעָ באַשְׁעָפָעָנִישָׁן, פֿאָר דָעַ האָרְבָּקִיט, וואָס ער
זַעַט אַין דָעַ נָאָטוֹר, צו ווּדְעָרְשְׁפָעָנִיקָן דָעַ בּוֹרָא אַוְן זָאנְט אָונְדוֹ אַזְוִי:
„אַוְיבָּ סְ'וּעָט קוּמָעָן אַמָּאָל צַו אַדְיָן וְחַשְׁבָּן, ווּעָט עַס זַיְוִן דָעַ טָאגָן,

*) האָן רינגר: „די חַבְמָה, ווּאָס לאָכְט“.

**) האָן רינגר: „סּוּבִּיעְקְטוּזִוּזִים“.

ווען דער בורא עולם אליאן וועט קומען זיך פארענטפערן פארן בית דין של מטה, פאר די, וואס ער האט אויסגעלווערט זוי צום בייז דורך דעם גיעזען פונעם ליעבן".

בלויו ער? און דער שטאלצער ביראן, וואס האט פון זיין דיכטער רישן אלימפ געדונערט קעגן גאט, קעגן גורל, קעגן די כוחות, וואס האטן דעם מענטש, וואס זיין רצון האט נישט קוין גרענץ, געשמידט און פאר שאלאטפט צו זיין.

און ווי אזו ליווט האן רינער די פרענק פון דער אלמאכטיקיט פָּרְנַסְעָטָן נעם בייז?

— "ס'אייז דא, זאנט ער, צוויי אייבקיטן. ס'אייז דא, "דער, וואס איזו", און "דער, וואס ווערט". ס'אייז דא אונדזער פָּטָרָעָט, וואס האט אליז באשאפען. ער איז אבער נישט שלימודתק, נישט איזן קראפט און נישט איזן גוטקיט. איזו דאך פאראן רשות, סיי איז דער וועלט און סיי איזן די הערצער?

ס'אייז אבער אויך דא אונדזער "זונ", דעם, וואס מיר שאפען מיט די גושע מהשבות אונדווער, מיט אונדזער לייבשאפט צו ווישר".

און ווי אזו באציגט ער זיך צו דער לאניך?

— "לאניך, זאנט ער, צי זאל איך דיך נישט רופן, "דאם פארלוירענען קינד?". באשטעטיקן איזן זיך מיינט אועזקוווארפן, פארניינען וויפל זאנן? און אויף וויפל וועגן איז מען מותה, ווען מען אדראפטירט נאָר איזן איינציקן וועג? דער, וואס גיט דיר (דער לאניך) נאָך, מיט א תמייד מיתדייקן ציטרווי, וויל אַרְוִיסְבָּאַקְוּמוּן פון איינעם פון די לייכטער, פון איינעם פון די וועגן, וואס זי וויזיט אָן, אלצידנן. און האָנדְרִיך זיך דער וויזטער וואס א מײָל מערער און מערער פון דער פרימיטווער קלאָרקייט ענדיקט דער לאניךער מיטן פארליין די איינציקע לייכט, אויף וועלכּן ער האט מסכים געוווען".

און האן רינער עצחט דער לאניך צו בליבן נישט די האָרְנִינְטָע, ניר ערט די שיפחה, א פאריזיכטיקע שיפחה פאר וועלכּע ער היט זיך. די לאניך איז פאר אום אפשר מער די קנסט פון רידן, אידיעד דער די קנסט פון דען קען. זי איז פאר אים א קאָפִיטָל פון דער עסטעטיק. זי לערנט אונדו די מיטלען ווי אזו צו שאפען יונעם מון שיינקיט, וואס מיר רופן "איינהויט".

**

דאָס שטערט אבער נישט האן רינערן צו אַנְרָקָעָנָעָן די פָּאָרְדִּינְסְטָן פון דער לאניך פאר די היינטיקע געלערנטע, וואָרָעָם זיך, די לאניך, פירט

*) האן רינער: "די פְּרִינְפְּטָעָן עֲוֹאָגְנָעָלִיעָן".

צ'ו השערות, וואס די געלערטגע פרוווון אוים זארגנעוודיס און ווארפּוֹן זיין
אָפּ פֿון פֿיר מאָל דריי מאָל.

**

און דַּי מעטאפּוֹזִיךְ?

זוכּן, זאנט ער, אין דער מעטאפּוֹזִיךְ אַ סְּדָר פֿאָר זיין לעבן אַיּוֹ
פֿונְקֵט אַזְוִי וּוּי פֿאָרְלָאָגְנָעָן עַפְּסָעָפּוֹן אַ מִירָאֶזֶשׁ*).

צ'ו זאנט ער זיךְ אַכְבָּעָר אַפּ אַיּוֹ גַּאנְצָן פֿון אַיר?

זוי אַ בְּיַן, וואָס פֿלאָטָעָרט אַיּוֹ אַ זְוִירְדְּבָּלוּעָן זְוּמָעָרטָאָגּ אַפּוֹן אַיּוֹ
מיַן בְּלָוָם צ'ו אַנְדָּעָר מִין בְּלָוָם פֿאָרְכִּישָׁוּפּוֹטּ פֿוֹן אַלְעָ זְוִינָעָ פֿאָרְבּוֹן, זְאָפּטָן
אַיּוֹ רִיחָוָת, הָאָט אַיְיךְ הָאָן דִּינָעָ, וּוּלְכָבָעָר זְאָנָט זְיךְ נִישְׁטָ אַפּ פֿוֹן קִיּוֹן
שָׁוּם נִיסְטִיקָעָר מְאַנְיְּפָעָסְטָאָצִיעָ, וּמְאָלָּלְיבּ, בְּיַיְּ אַ גַּעֲלָעָנָהָיוֹת, אַיּוֹדּ צ'וּ
פֿאָרוֹזָוֹן דַּי מעטאפּוֹזִיךְ, וואָס אַיּוֹ פֿאָר אַיּוֹ אַמְּאָלְדָּלְעָן דַּי קוֹנְסָטָאָיִינְצָוּ
שְׁטִילָן אַונְדוּזָעָרָעּ אַנְטִינְאָמִיעָם, אַונְדוּזָעָרָעּ אַיְנָעָוָיָנִין קַסְטָעָתְּתִירָוֹתּ*. אַזְוִי
פֿונְקֵט אַזְוִי וּוּי עַר הָאָט דְּרָאָרְץּ פֿאָר אַ יְעָרָן באַשְׁעָפָעָנִישּׁ, אַזְוִי הָאָט עַר
אַיּוֹדּ דְּרָאָרְץּ פֿאָר אַיְטָלָעָרּ מְאַנְיְּפָעָסְטָאָצִיעָ פֿוֹן מְעַנְטָשָׁנָס גַּעֲדָאָנָקּ,
וּוּיְלּ, "וּוְעָרָעָס זְאָנָט אַפּ דָּאָס חִוּתּ פֿאָר אַיּוֹ אַיְנְצִיקָעָר פֿאָרָעָם, פֿאָר
אַיּוֹ אַיְנְצִיקָן בְּלִיקּ, פֿאָר אַיּוֹ אַיְנְצִיקָעָר הַאַלְטוֹנוֹגּ, פֿאָר אַיּוֹ אַיְנְצִיקָן
סְפָעָמְטָאָלְדָּלְעָרָט זְיךְ אַלְיְוָן פֿאָר נִישְׁטָמָסְגָּלְעָמָשָׂגּ צ'וּ זְיַן דַּי
פֿאָרְשִׁיְּדְּנָאָרְטִיקִיּוֹת אַזְוִי גַּעֲטָרִיעָלְעָקְצִיעָפּוֹן לְעָבָן"**).

ער אַיּוֹ אַ בְּאַנְיְּסָטָעָרטָעָר אַזְוִי גַּעֲטָרִיעָר בְּאַזְוְנָגָעָר פֿוֹן פֿאָרְשִׁיְּדְּנָאָרְטִיקִיּוֹת
טִיקִיּוֹת, פֿוֹן אַנְדָּעָרְשָׁקִיּוֹת, זְיַיְּ מַאְכָן רִיךְ אַונְדוּזָעָרּ לעָבָן. אַיְנְזִוְּטִיקִיּוֹת
מַאְכָטּ אַונְדוֹןּ אָרָעָם, פֿיְלוֹזִוְּטִיקִיּוֹת בְּרִוְּטָעָרטּ אַוִּים אַונְדוּזָעָרּ הַאַרְיוֹזָאָנָטּ.
ער וּוּרְטָעָר בְּאַזְוְנָגָעָר פֿוֹן פֿלוֹרָאַלְיְוָם, לְהִיּוֹפּ צָוּם גַּעֲנְדִּינְגָּעָרָה, רַוְּצִ
חִישְׁן טָאָטָאַלְיְאָרְיוֹם, וואָס וּוּיְלּ מַעְרָזָעָן וּיְיַיְּ אַיּוֹתּ תְּנִיעָה בְּלִיזָּן פֿוֹן
די פֿילְעָעָתּ, אַיּוֹן טָאָן פֿוֹן דַּי פֿולְעָעָטָעָנָר, אַיּוֹן אָרְעָמָעָ פֿאָרָבּ פֿוֹן
דָּעָרּ נְרוּוּסָעָרּ שְׁבָעָ פֿוֹן פֿאָרְבּוֹן, אַיּוֹן בְּאַנְרָעָנְעָצָטָעָמָסּ פֿוֹן דָּעָרּ גַּרְוִיסָעָרּ,
אַיּוֹ — סְפָיְקָעָרּ מְאָסְלָאָזִיקִיּוֹת. ער אַיּוֹ אַ בְּיְמָעָרָעָרּ שְׁוֹנָאָ פֿוֹן אַוְּנִיפְּאָרְטִיקִיּוֹת,
פֿוֹן דָּאָגְנָמָאָטִיּוֹת, פֿוֹן דַּי אַפְּצִיעָלָעָלְעָ גַּלְוִוּבָוּנָגָעָן אַזְוִי פֿוֹן אַלְעָ צָוּ אַ גִּיסְטִיקָן
אַיּוֹמָעָן, דָּעָם אַינְטָעָלְקָטוּעָן בְּתוֹכָם, וּוּרְעָמָעָ זְיַיְּ פֿירָן אַלְעָ צָוּ אַ גִּיסְטִיקָן
דְּלָוָתּ, צָוּ פֿאָרְגְּלִיוּוּרְטִיקִיּוֹת אַזְוִי צָוּ אַיְנְגָעָשְׁרוּמְפָנְקִיּוֹת.

אַזְוִי ער רַוְּפָטּ אַוִּים : לְיִבְשָׁאָפּטּ, וּזְעָן וּוּטָ שְׁוֹיָן דָּעָרּ פֿלָאָם דִּינָעָר
צְעַשְׁטָעָרּ אַלְעָ אַרְטָאָדָאָקְסִיםּ?

*) האָן רַיְנָגָעָר : "סְבִּיעָקְטִירְוּזְבּ".

**) האָן רַיְנָגָעָר : דָּעָרּ בֵּין הַשְׁמָשׁוֹת פֿוֹן בִּיטָּס.

די פָּאַרְטִּידִיקּוֹנְג אָוּן רַעַהָבְּיִלְּיִטְּאַצְּיעַ פֿוֹן דִּי גְּרוֹסְמַע ニイسمער פֿוֹן דָּעֶר מְעַנְטְּשָׁהִיט

אוֹוֹפּ פְּרָאַמְּאַטְּעָוָסּ הָאָטּ מְעַן קִיּוֹן רַחֲמָנוֹת נִישְׁתְּגַהְתָּאָטּ.
פְּרָאַמְּאַטְּעָוָסּ הָאָטּ גַּעֲהָאָטּ רַחֲמָנוֹת אוֹוֹפּ דִּי שְׁפָעַרְבָּלְעָבָן,
עַסְבִּילָאָס : "דָּעֶר גַּעַשְׂמִירְטָעָר פְּרָאַמְּאַטְּעָוָסּ".

איינְגָעָהִילְט אַיְן אָ גַּעֲדִיכְטָן גַּעֲפָל אַיְזָן דָּעֶר זַוְעַן פֿוֹן מְעַנְטָשׁ. דִּי, וּאָסּ
הָאָבָן, דָּוָרָךְ דָּעֶר גַּעֲדִיכְטָן שְׁנִין פֿוֹן גַּעֲפָל, דָּעַרְזָעַן דָּאָסּ הָעַלְלָא צְיוּבְעַרְלִיכְטָן,
וּאָסּ לִיְגַּט צְעַשְׁיוֹנָט אַיְבָּעָר דִּי חַוְּכָּעָבּ בְּאַרְגְּנְשְׁפִּיצָּן, וּוּרְעָן גַּעֲקְרִיזְיָקְטָן פָּאָר
אַנְזָאָגָן דִּי גַּוְטָעָבּ שְׁבָוֹרָה דִּי מְעַנְטָשׁן. זַוְיָּוּ וּוּרְעָן טָאָפְלָטּ גַּעֲקְרִיזְיָקְטָן : צַוְּ
עַרְשָׁתָם קְרִיזְיָקְטָמּוֹן זַוְיָּעָר גּוֹתּ, אָוּן דָּעַרְנָאָךְ זַוְיָּעָר לְעַבְעַדְקָעָ, קוֹאַלְקָעָ
גַּעֲדָאָנָקָן, וּאָסּ דָּעֶר פְּיוֹשְׁעָרְ קְרִיזְיָקְטָן פֿוֹן זַוְיָּעָר בְּאַשְׁאָפְפָעָר
אָוּן אַנְזָאָגָן דָּרְ, דָּעַפְּאָרְמִירָטָן, צְעַדְרָיָטָן, גַּעֲפָלָשָׁטָן, צְוָנְעָדָטָן אָוּן צְוָנְעָדָטָן
שְׁנִיצְעָטָן צָוּם אֲפִיצְיָעָן גַּעֲדָאָנָקָן. זַוְיָּי, דִּי מְאַרְטִירָרָ, דִּי קְדוּשָׁיָם, דִּי לִיכְטָן
צִינְדָּעָר, דִּי טְרָעָנָר פֿוֹן אַוְיְלְוִוְּטְנְדִּיקָּעָ, מְעַנְטָשָׁ-בְּאַפְּרִיעְרִישָׁעָ אַיְדָעָן
אוּן גַּעֲדָאָנָקָן, וּוּרְעָן, אַחֲרָה המְעַשָּׁה, רַעַהָבְּיִלְּיִטְּאַצְּיעַ אָוּן אַנְקָסִירָטּ מִצְדָּךְ
דִּי פֿוֹן וּוּלְכָעָ זַיְיָהָבָן גַּעֲהָאָט אַוְיְצָוְשָׁטָן כְּלָעָרְלִיָּיָנָהָן גַּנְיָוָתָהָן.
וּזְעַן זַיְיָהָבָן גַּעֲדָאָנָקָן, זַיְיָהָבָן אַמְתָעָר מִיּוֹן, אָיְזָן נִישְׁתְּגַהְתָּאָטָן
וּוּרְעָן זַיְיָהָבָן דָּעַרְנָאָךְ אַרְיְינְדְּרִינְגָּעָן אָיְזָן דִּי אֲפִיצְיָעָלָעָ פְּאַנְטְּמָעָן. אַזְוִי טָאָן
זַיְיָהָבָן תְּמִידָן, דִּי אַלְעָ "אֲפִיצְיָעָלָעָ", דִּי הַעֲרְשָׁנְדִּיקָּעָ, דִּי מַאֲכְטִיסְקָעָ פֿוֹן אָיְזָן
טָאגָן : וּזְעַן זַיְיָהָבָן אַזְנָאָרִידָן, אָ גַּעֲדָאָנָקָן, הַיְבִיטָן אַזְנָאָרִידָן הַצְּלָחָתָן,
הַיְבִיטָן אַזְנָאָרִידְרִינְגָּעָן אָיְזָן דִּי מְחוֹתָהָן, אָיְזָן דִּי הַעֲרְצָעָרָ פֿוֹן דִּי מְעַנְטָשׁן,
נְעַמְעָן זַיְיָהָבָן אַרְוָנְמָעָר אַוְנְטָמָעָר זַוְיָּעָר שְׁוּעָרָעָ, הַאֲמָעָנָעָ, אֲפִיצְיָעָלָעָ
פְּלִינְגָּלָ. אָזָן אָזָן דִּי אַנְקָסִירָטָן דִּי אַמְתָהָן גְּרוּשָׁעָ, פֿוֹן דִּי נִישְׁטָמְקָאַמְפָרָאָדָן
מִסְלָעָר, גַּנְיָט זַיְקָ נִישְׁתְּ אָיְזָן, בְּאַנְצָוָטָמָעָן זַיְקָ מִיטָּן דִּי גּוֹטָעָ, אַוְיְסָגְעָדָן
פְּרוֹוֹוֹטָעָ מִיטָּלְעָן : מִיטָּן בְּלָכְלוּיָם אָזָן מִיטָּן מִאָכְנָן צַוְּשָׁאָנָהָן.
וּאָסּ הָאָטָמָעָן גַּעַמְאָכָטָמָעָן דִּי וּוּרְטָעָר, "סְאַפִּיסְטָמָ" אָזָן "צִינְעָלָעָ" ?
צַיְיָהָבָן זַיְיָהָבָן זַיְיָהָבָן נִישְׁתְּ אַזְוִי מִיטָּן סְאַצְיָאַלְזָוָן ? גַּעַזְוָן, אָזָן
דִּי דָאַזְוִיקָעָ אַיְדָיָ פֿוֹן מְעַנְטָשָׁן אָזָן וּוּלְכָעָ אַוְיְסָלְיְזָוָן הָאָטָמָעָן דָּעַרְפָּאָלָגָן, הָאָטָמָעָן
צְעַוּוֹאַרְעָמָטָהָרָעָ, צְעַבְעָנָטָמָעָן צְעַגְלִיטָמָעָן מְעַנְטָשִׁישָׁעָ אַוְיָגָן, הָאָבָן זַיְקָ
דִּי טָמָאָים צְוָגָעָכָאָפָטָמָעָן צַוְּאָרָ. צְוָגָעָנָבָן עַפְעָמָעָן אַדְיַעַקְטָיוֹ אָזָן אַוְיָקָ
"סְאַצְיָאַלְזָוָן".

* * *

סְאַיְזָן דִּי נִאָרָא מִיטָּלָן, וּאָסּ בְּאַשְׁטִימָט אָזָן אָ קְאַנְסְפִּירְאַצְיָעָ פֿוֹן
שְׁוּזְוִינְגָן לְגָבֵי אָזָן אַוְמָפְּהָעָנְגָנְקָן, גְּרוּסָן אָזָן פְּרִיְעָן גַּיְסָטָן, אָזָן זַיְיָן
וּרְ.

דער פֿרייער גִּיטֶּט, וואלט גָּאנְשִׁט עַקְוִיסְטִירֶטֶן, אָזֶן אָזֶן טַאֲקָע אֹוֵיךְ
געשען מיט אַים, האָן רַיְנָעָן נַופָּא: אָחֹזִי אַין דִּי פֿרִיהַיְטָלָעֶכְעַ קְרִיוֹן,
בְּפֶרְטַּפּוֹן דִּי לְאַטְיוֹנִישָׁע לְעַנְדרָה, אַין דָּעַר דָּאַוְוָעֶר גַּרוֹיסְעֶדֶר שְׂרוֹיבָעֶר אָזֶן
חַכְמָה אַדְרוֹךְ וּוּי בְּמַעַט נִישְׁתָּבָּאָמְעָקֶטֶן, דָּעַר, וּוּעַמְּעָן אַבְּגִינִּסְטְּרָטֶעֶן
יְוָנָגָטָהָט, אַין אַאֲדָר 1912, גַּעֲקְרִינוּט, בָּעַת אָן אַנְקָעַטָּעָפָן אַ טְּעַנְלָעֶכְעָר
פֿרָאַנְצְּוֹיזְּשֶׁעָר צְיוּטָנָגֶג, וּוּי "דָּעַר פֿרְנִינְזֶפּוֹן דָּעַר פֿילְאָזְּפִּישָׁעָר דָּעַרְצִיְּרִיְּגָנְגָנֶג".

**

פּוֹן דִּי גַּרוֹיסְעֶדֶר גִּיטֶּט פּוֹן דָּעַר גַּעַשְׁכְּטָעָפּוֹן דָּעַר מַעֲנְטְּשָׁהִיטָּה אָבָּן
גָּאָר בָּאוֹזְנְדָעָר גַּעַזְוִינָן דֻּעַם אַוְפְּמָעָרָק פּוֹן האָן דִּינְעָרָן סָאַקְרָאַטָּעָם אֹוֵן
דָּעַר נַזְרִי, וּוּאַסְּ בַּיְדָעָ זַיְנָעָן זַיְגַּעַמְוָעָן וּוּי אַוְיְפְּוּוַעַקְעָר אָזֶן בָּאַפְּרִיעָר
פּוֹן מַעֲנְטְּשִׁישָׁן שְׁכָל אָזֶן פּוֹן מַעֲנְטְּשִׁישָׁן הָאָרֶץ. בַּיְדָעָ זַיְנָעָן זַיְ אָוְמָה
קוּמָעָן טְרָאַנִּישָׁ, אַיְינָעָם הָאָט מַעַן גַּעַנְבָּן אַוְיְצְׁטוּדִינְקָעָן אַ בְּכָעָר מִיט
סֶם אָזֶן דֻּעַם צְוּוִיתָן הָאָט מַעַן צְוּנָגָנְלָטָן צַו אַ צְלָמָן.
דֻּעַם מִשְׁפְּט אַבְּעָר וּיְהַלְּטָהָן רַיְנָעָר פָּאָר אַיְינָעָם פּוֹן דִּי בָּאָ
רִוְּמָסְטָעָ עַפְּיוֹאַדָּן פּוֹן אַוְמָאַוְפְּהָעָרְלִיכְנָן גַּעַרְאָנְגָלָן צְוּוִישָׁן דֻּעַם יְהִידִּישָׁן גַּעַזְ
וּוִיסְן אָזֶן דֻּעַם אַרְוָם. סָאַקְרָאַטָּעָם, דָּעַר עַרְשְׁטָעָר קְרִבָּן, הָאָט דִּי מַעֲנְטָשָׁן
ニִשְׁתָּבָּאָמְעָנָטָן קְיֻין אַוְיְסְרָלְעָדָעָן אַמְּתָה. עַד הָאָט זַיְ גַּעַלְעָרָנָט צַו גַּעַפְּנָעָן
דֻּעַם אַמְּתָה בַּיְיָ זַיְךְ גַּוְפָּא. אָזֶן דָּעַר נַזְרִי, דָּעַר צְוּוִיתָרָפְּרִיבָּן, הָאָט אַרְוָם
גַּעַוְאָנְלָטָן אָזֶן גַּעַלְעָרָנָט דִּי מַעֲנְטָשָׁן "יְעַנְעָ גַּרוֹיסְעָ זָאָכָן", וּוּאַסְּ לְאָזֶן זַיְדָ
פָּאַרְשָׁטִיזָן מִיטָּן חָרָאָז".

**

אַיְטָלָעֶכְעָר גַּרוֹיסְעֶר, יְהִידִּישָׁעָר קְדוּשָׁ פָּאַרְמָאַנט אַיְפְּרִוְּקָעָ תְּלִמְדִידִים,
וּוּאַסְּ זַיְעָר עַוְבָּדָא בָּאַשְׁטִימָט אָזֶן צְוָאָכְפָּן דֻּעַם קְדוּשָׁ פָּאָרָן צְבוֹר. אָזֶן
תְּלִמְדִידָן, הַלְּאָלָטָן רַיְנָעָר, אָזֶן גַּעַוְעָן פָּלָאַטָּאָן.

— "פָּלָאַטָּאָן", רַוְפְּטָמָר עַר אַוְים, דָּעַר לְעַנִּיסְלָאַטָּאָר, וּוּעַלְכָעָר עַצְחָתָן דִּי
מַלְכָּהָדִילִים זַיְךְ צַו בְּאַנוֹצָן מִיטָּשָׁרָק, מִיטָּכִיטְרָקִיטָן, הָאָט דִּי הָעוֹתָה,
אָזֶן דָּעַר גַּאֲרָעָר לְעַנְגָּן פּוֹן זַיְן שָׁקָר, וּוּאַסְּ הַיִּסְטָן "קְרִיטָאָן", אַרְיִינְצְּוָלִינָן
אָזֶן מַוְילָן פּוֹן זַיְן לְעַרְעָר סָאַקְרָאַטָּעָם, דֻּעַם בְּפֶרְוָשָׁן שְׁוָאָן פּוֹן דִּי גַּעַשְׁרִיָּה
בְּעַנְעָ גַּעַזְעָצָן, אַ לְּוִרְיָשָׁע אַפְּאַלְגָּאַגְּנָעָטִים פָּאָרָן אַטְעָנִישָׁן קָאַדְעָקָם, דָּעַר סָאָרָן
קְרָאַטִּישָׁעָר גַּעַדָּאָנָק, זַאֲגָט עַר, אָזֶן גַּאֲרָבָּאַטָּה גַּעַפְּאַלְשָׁטָן אָזֶן דִּי "דִּיאָצָ
לְאָגָן" פּוֹן קְסָעָנָאַפְּאָגָן אָזֶן אַיְם, פָּלָאַטָּאָן. זַיְעָר סָאַקְרָאַטָּעָם אָזֶן גַּעַוְעָן
ニִשְׁתָּבָּאָמְעָנָטָן קְיֻין קְעַנְגָּעָר פּוֹן אַרְיִיסְטָאַפְּאָגָן, נִיעָרָט אַפְּרִינְד אָזֶן זַיְן
"בְּאַנְקָעָטָן" מַאֲכָתָן פָּלָאַטָּאָן פּוֹן דִּי דָּאַוְקָעָ צְוּוִיָּה פֿרִינְד.
ニִשְׁתָּבָּאָמְעָנָטָן הָאָט גַּעַרְנִוּתָהָט דָּאָס אַנְטָלוּפָן פּוֹן סָאַקְרָאַטָּעָם אָזֶן זַיְן גַּעַזְ
מִיטָּאַס צַו גַּעַוְוִינְגָן פָּאָר זַיְן פָּלָאָן, נִיעָרָט עַסְכִּין, פֿאַרְזִוְּכָעָרָט אַונְדוֹז

האן רינער. נאר איזו ווי עסכין איזו געווען אבער א פריינד פון אריסטופון, ווואס פלאטאנן האט געהאט פיניד, קווננטקט זיך פלאטאנן אפליאו נישט לאוואען ערנעםן בי אים זיין רום און מיט אום קריינען עמיין, וואס ער האט ליב געהאט. אונז האן רינער דערמאנט אווניז דוי ווערטער, וואס סא' קראטעס האט געלאָזט פאלן ווענן זיין תלמיד פלאטאנן: "וועיפַ זאָכן דער יונגערמאן האט מיך געמאכט זאגן, זאָכן, ווענן וועלכע איך האב להלטין נישט געטראָקט".

“אוֹן ווּפַל, זָנְגֶת הָאָן רִינְגֵר, הָאָט פְּלָאַטָּאָן נָאָר פְּרִיעָר גַּעֲקָעַנְטַ דָּעַ
פָּאַרְמִירַן סָאַקְרָאַטְעָסָן עַרְשָׁתָ נָאָך זַיְן טַוִּיט. פְּלָאַטָּאָן אַיְזָאַין זַיְן, “רַעַד
פּוּבְּלִיק” פְּעַדְאָנָגָנִישׁ, עַר אַיְזָן פְּרִיהַיְוָתְלָעַך. דָּעַרְפָּאָר אַיְזָן עַר אַבְּעָר אַיְזָן
זַיְנָע, “גּוֹעַצְנָע” שִׁינְגָּהָדִיק לְגַבְּיָא אַיְזָעָר פְּרִיהַיְם. עַר אַיְזָן מַקְרָיב דֻּעַב
יְחִידָה, דִּי אַיְינְצִיעַ ווּוּרְקָלְעַכְקִיִּים, צָום שִׁינְיָנְדָה, ווּאַס רַוְּפָט זַיְק, “פָּאַטְעָרַדְלָאנְד”. עַר הָאָט, דָּעַרְקָלְעַטְרָט עַר, פָּאַרְשָׁטָאַנְעָן סָאַקְרָאַטְעָסָן ווּאַ פְּרַעְמִיעַר
פְּלָאַטָּאָן.”(*

1

מען דארך נישט פאָרגענען, אַז פְּלָאַטָּאַן שאָפֶט אָפֶט די אָומָאָפָה עֲנֵנוּקִיט
פָּזָן דער מָוִיזָק אָזָן פָּאָרוּוּרֶט דִּי קִינְסְטָלָעֶר צֹ וּוֹיִזְן פְּרִיוּוֹאָטֶעֶן מָעֵנְטְשָׁן
זַיְעַרְעַ קָוָנְסְטוּוּרֶק, אַיְדָעֶר זַיְזַיְעַן נִישְׁתְּ פְּרִיעֶר אַדְוָרֶק אַצְעַנְזָר אָזָן
זַיְיַ, דִּי הַיְמָעָרְ פָּוּנָם גַּעֲזָעָ, הַאֲבָן נִישְׁתְּ גַּעֲזָעָן זַיְיַר הַסְּכָמָה.
דָּעַר זַוְכָּעַר פָּזָן אָמָת, דָּעַר פְּרִיעֶר נִישְׁתְּ הָאָן רִינְגָּעָר, הָאָט גַּעֲנְמוּעָן
אוֹיְוָה זַיְדָי אַיְדָעְלָעַ עֲבוֹדָא צֹ וּוֹיִזְן זַיְיַ, דִּי גַּיְסְטִיקָעַ גִּבְּוֹרִים, אַיְזַיְעַר
אַמְּתָן לִיכְטַם, אַזְוִי וּזְיַ עַר וּוֹאַלְטַ זַיְיַ, דִּי לִיכְטִיצְנָדָעַר פָּזָן דָּעַר מָעֵנְשָׁהִיט,
וּוֹאַס זַיְעַן אָוְמָגְעָקָמָעַן פָּאָרָן אָמָת, גַּעֲוָעָן שְׂוְלָדִיק אַחֲבָ, וּוֹאַס עַר מָזָן
בָּאַצְעָלָן.

1

אין זיון ווירק : "די אמתע רייד פון סאקראטטען", ווייזט ער אונדו אַסְפּוֹטָםָעַם, וועלכער איז אַשׁוֹנָא פָּוֹן אַלְעַ גַּשְׁרִיבְעָנָעַ גַּעֲזָעָצָן. אָוֹן אַיְזָן זיון, "פִּינְפְּטָעַ עַוְאנְגְּעַלְיָעַ" ווייזט ער אונדו דעם, וואָסַם האָט גַּעֲזָגָט צו די מענטישן, אָז זַיְוַעַן נִשְׁתַּחַת אַרְיוֹן אַיְזָן מְלֻכּוֹת הַשָּׁמִים, אַזְּבֵּב זַיְעַר גַּעֲרָעָכֶל טַקְיִיטָם וּוְעַט נִשְׁתַּחַת זיון העכבר פָּוֹן דָּרַג גַּעֲרָעָכֶל קִיטִּיטָם פָּוֹן די סּוֹפְּרִים אָזֶן פרושים. דעם נַזְאָרִי.

אין אנדערע ווערט טראטער ארדויים ווי א מליעז יושר פון דיא פילאָזָאָז
פיעש פון דיא ציניקער אונן עפיקוריידער. ער וויל זוי רעהאַבְּלִיטְרָן פֿאָר אונדָאָז.

^{*)} האן רינגר : "רֵי חַבְמָה, וּוֹאָס לְאַכְטָמָה".

בעמַן דֵי גִּרְנָנָע באָפְּרִידִיקָנוֹן, ווֹאָס ער פָּאֶלְאָגָאנְטָפָן אָונְדָן.

1

אין זיין בי גאר שיינעם ווועرك „דרער זון פון שטילקײַט“ האבן מיר אָהערלעך בילד פון דער פיטאנגרעישער שוֹל, פון פיטאנגר מאיט זייןע תלמידים. אָזאָ רידנְדִיעָע, אָזאָ אָדוּרְכְּבָּנְעָמְדָּקָע ווּאָלְדִּיקָע שטילקײַט איז אָוִיסְנְעָגָאָסְן אַבְּרָעָן דָּאָזְקָן נָאָצְצָן ווּעָרָק, אָזְזַי ווּמִיר ווּאלְטָן זֶד גַּעֲפָנָעָן ערנְגָּעָן אֵין אַרוֹאָקָן, סְוּרְוָתְפִּילְעָן ווּאַלְרָ, ווּ דְיַ בִּימְעָר באָוָעָן זֶד מִיט אַמְּילְדָּן, שטילוֹיגְנְדִּיקָן רִיטָם.

אין „פֿאַרְבּוֹרֶעֶךְ צוֹ גַּעַהָאַרְכּוֹן“ שִׁילְדָּעַרט עַד אָונְדוֹ אֵין גַּנְגַּעַוּאַכְטַ

געוויסן אין אַ שׁווערָן, עַקְשָׁנוֹתְדִּיקָן גַּעֲרָאָנָּגָל מֵיט אַלְעָן דְּרוּקְנְדִּיקָע בּוּחוֹתָן.
אַ גַּעֲרָאָנָּגָל פָּאָר דָּעַם רַעֲכֶט פָּוּן יְחִיד אָוֹן זַיְן גַּעֲוָוִיסָן.

און „חריפותדריכן הידאלגנא מינגעל סערוואנטעס“ נוט אונדזו האן רַיְן
נער אַ שִׁילְדְּרוֹנָגָן פָּוּן שְׁפָאָנָּיָעָ פָּוּן דָּעַר צִוְּתָ פָּוּן דָּעַר אַינְקְוּזִיצְיָעָ. אַ
שְׁפָאָנָּיָעָ, וּוְאָס אַיְזָן פּוֹל מִיטָּ פְּחָד, מֵיטָ מַוְרָאָ פָּאָר דָּעַר נְשָׁמָה, פָּאָרָן גִּיסְטָ
און פָּאָרָן קָעְרְפָּעָר. שְׁוֹאָרְצָעָר שָׁאָטָן לְוַיְעַרְטָ פָּוּן אַומְעָטוּם. גַּלְעָדָרְקְּלִינְגָן,
און דָּעַר דָּאָזְיָעָר וּוְאַנְוּיְנִיקָעָר אַטְמָאָסְפָּעָר רַיְיסָטָ זַיְךְ אַדְרוֹךְ דָּעַר פְּרִוְיעָר,
שְׁמַאְלְצָעָר גִּיסְטָ פָּוּן שָׁאַרְפּוֹזִינִיקָן הַיְּדָאָלְגָןָ מִינְגָּעָל סֻעָּרְוָוָאָנָּטָעָס.

הָאָן דָּינְגָּר מַאְלָט אָונְדָּזָ דִּי אַדְרָסָיָ פָּוּן זַיְן לְעָבָן, דִּי מַוְרָאָדִיקָע מֵאָז
טְעַרְעַלְעָלָגָ נְוִימָ, וּוְאָס אַיְזָן גַּעֲוָוָן חָבָר מִיטָּן דִּיכְמָעָרָם שְׁטוּבָ, אָוֹן וּוּיְזָיְ, דִּי
„הַיְּלִיקָעָ מַעְנָעָרָ פָּוּן דָּעַר אַינְקְוּזִיצְיָעָ“, פְּלָעָגָן פָּוּן צִוְּתָ צַוְּ צִוְּתָ גַּעַבָּן צַוְּ
אָס אַ בְּלָקָ אַרְיוֹן.

מִיסְטָעָרָה אַפְּטִיךְ אָיָן גַּעַשְׁלָדְרָטָ דָּאָס קָאָפְּטִיךְ, וּוּ דָעַר דִּיכְטָעָר פָּאָרָן
לְאָזָטָ דִּי פָּאַרְוָאַנְזְוִינִיקָטָעָ שְׁטָאָטָ מַאְדָּרָדָ אָיָן אַ טָּאגָן, בָּעַת וּוּלְכָן מַעַן הָאָטָט
זַיְךְ גַּעֲנָרִוִּיטָ צַוְּ אַ נְיַעַם שִׁימְעָרְהָוִיפָּן. זַיְעָנְדִּיקָה הַינְּטָעָר דָעַר שְׁטָאָטָט אַטְמָעָטָ
עָרָ אָפְּ פְּרִוְיעָ, דָעַר הִימְלָ וּוּלְרָטָ לִיכְטִיקָעָר, דִּי זַוְּן הַיְּבָטָ אַן הַעַלְעָרָ צַוְּ שִׁינְעָן.
און דָעַר דִּיכְטָעָר רַוְּפָט אָוּסָהָוִיךְ אַיְן דָעַר פְּרִוְיעָר? אַנְדָּשָׁאָפָט :

— „נִישְׁטָ דָוָרָ שְׁוֹוָרְדָ אָוּן נִישְׁטָ דָוָרָ מַאְרְטִירָרְרִיְ, נַאֲרָ אָפְּשָׁר דָוָרָ
גַּעַלְעַטָּרָ. מִיְּזָן „דָּאָן קִיכְאָטָ“, זַאֲגָטָ עָרָ, פָּאַרְמָאָגָטָ פָּאָרָ דִּי קִינְדָּרָ אָסָסָךְ
פָּוּן נַאֲיוֹן גַּעַלְעַטָּרָ. וּוּזָן דָּאָסָ קִינְדָּרָ וּוּעַטָּ אַוְיסְטּוֹוָאָסָסָ אַ מַעַנְטָשָׁ, וּוּעַטָּ
דָּאָסָ גַּעַלְעַטָּרָ וּוּאָסָסָ אָיָן אַיְינָעָם מִיטָּ אִיםָ. דָּאָסָ גַּעַלְעַטָּרָ זַיְינָסָ וּוּעַטָּ
אוּסְבָּרָעָכָן מַאְכָטִיךְ וּוּ אַ שְׁטוּרָעָםָ פָּוּן גַּעַדְאָנָקָן. וּוּפְלָ אַנְשִׁיקְעָנְשָׁןָ, וּוּפְלָ
מְנוּפָתָ וּוּעַטָּ אַפְּוּוֹיְשָׁן דַּעַמְּאָלָט דָעַר שְׁטוֹרָעָםָ פָּוּן גַּעַלְעַטָּרָ, וּוְאָסָ טְרָאָכָטָ.
און וּוּ לְיוֹכָטָ וּוּעַטָּ נַאֲרָ זַיְיןָ פָּאָרָ אִיםָ, אִירָ גַּחְיָהָןָ אָוּן גַּרְוִיסָעָ
פָּוּן דָעַר עָרָ, גַּעַמְיָנִיקָטָ פָּוּן דִּי מַלְכִיםָ, שָׁקָרָ פָּוּן דִּי פְּרִוְיסְטָרָ.“.

* * *

וזָלָ נַאֲרָ דַּעַרְמָאָנָט וּוּרְדָן דָעַר בִּזְוָ נַאֲרָ פְּאַעְטִישָׁעָרָ דַּאְמָאָן „דִּי אַיְבָּעָרָ
מַעַנְטָשָׁן“ (נִשְׁטָ אָיָן נִטְמָשָׁם זַיְן). אַ רְיָנְדִּיקָן גַּעֲזָאנָגָן פָּאָרָ מַעַנְטָשִׁישָׁעָר
הַתְּרוּמָמוֹתָ, פָּאָר אַנְוּיְנִיקָעָר אַוְסְנָעָלְיִיטְעָרְטָקִיםָ, שִׁינְאָה צַוְּשָׁן מַעַנְטָשָׁן
אונָן מַעַנְטָשָׁ אָיָן בָּאָזָוָגָן אַיְן הַעַרְצָעָרָ בְּאָפְּרִוְיטָעָ :

— „דִּי לִיבְשָׁאָפָטָ הָאָטָ אָונְדָּזָ גַּעַנְעָבָן פְּלִינְגָן. דִּי צָאָפְּלָדִיקָעָ לִיבְשָׁאָפָטָ
נַעַמְטָ-אָן אַלְעָן פָּאָרְעָמָעָן פָּוּן שִׁינְקִיםָ. אַ לְוִיבָן צַוְּ דָעַר חַבְמָהָ, וּוְאָס אָיָן
דָעַר וּוּעַן צַוְּ לִיבְשָׁאָפָטָ, אָוּן שִׁימְחָה דִּיקָעָר לְוִיבָן דָעַר לִיבְשָׁאָפָטָ, דָעַם בָּאָגָּרָנָ
שְׁפִּיצָן פָּוּן דָעַר חַבְמָהָ.“.

יְהוּדִישָׁרֶיט

אין די. טיפענישן זיינע טראגט מיט זיך א יעדער מענטש א פאראכארד-גענע, ווונדרעלעכע וועלט און דער מענטש דארף שטרעבן זיך צו באקע-גענע מיט דער דאיזקער וועלט, בכדי זיך צו קענען פארווירקלעכן, בכדי צו קענען שטראלן אין איינעם מיט אנדערע פון פאראכארגעניש א羅יסגענומע-גענע, רעליזירטער וועלטן. מיט איין ווארט: מען דארף שטרעבן זיך צו קענען.

*

דאס שטיצין זיך אויפן מענטש, אויפן יחיד, ווי אויף א בעזונדרע
וועטלט, פירט האן רינערן גלייך צום אינדיווידואליום, צו ייחוריישקייט. דאס
אויז א יהודישקייט, וואס האט אבער גאנרנישט צו טאן מיטן פרויסישן,
אוויה אליעם טראטעןדרין און אליע צעתנערנדין אינדיווידואליום פון א
פרדריך ניטשע, אדרער א האבס, וועלכע געפינגען גאנרנישט איזוי נאטורלעך,
אונינויוערטסאלער און טיפער אין דער נאטורה, ווי דאס באדרערפערניש צו רעד
גירן, צו הערשן.

פרא-קאלאמירט דאך נויטשע הויך און אן בוושה די נישט-גלאי-קיטוּט פון די מענטשן. ער האלט זי גאנר נישט פאר א קלעה, ניערטט גאנר פאר א ברכה און וויל זי נישט פאַר-מִינְעָרֶן, ניערטט דוקאָ פאַר-מַעְרֶן. און וווען ער טראָכָט וווען אַ נִיְיעָם סְדָר, — בִּינְדָּט עַר אַיִם תִּיכְּפָּה צֻנוֹנִיָּה מֵיט אַ נִיְיעָר עַבְרוֹת. קִין אַיִם נִיְיטִיךְ פָּאָר דַּעַר עַלְיהָ, פָּאָר דַּעַר שְׁטָאָרְקוֹנָגָן פָּוּן טִיף מענטש. אַנְדָּרְעָן אָפָּן וּטָם עַר נִישְׁתָּמָן, אַיְזָן פְּרָעָמָר דַּעַם אַיְזָעָלָן הַוְּמָאָנָנִיסָּת הָאָן דִּינְעָר. זַיְן, הָאָן רִינְגָּעָר אַיְנְדוּיוֹדוֹאָלִיזָם, אַיְזָן אַ טִּיף סְפָּאָצִיאָלָעָר, אַ טִּיף מַעֲנְטָשִׁישָׁר, אַ מִּיף עַמְּשָׁעָר, פּוֹל מִיט זָרְגָּנוּדוּיְקָעָר אַחֲרוֹתָה פָּאָרָן מענטש, פָּאָר אַזְּנָן אַיְנְדוּיוֹדוֹאָלִיזָם, וּוָאָס שְׁטוּבָתָכְּסָדָר זִיךְּ אַנְעָנוּוֹיָנִיק אלְץָן מַעַר אַזְּנָן מַעַר צָו בָּאַרְיוּכָרָן, צָו פָּאָר-שְׁעָנָרָן אַזְּנָן צָו פָּאָר-טִיפָּן, בְּכָדִי צָו זַיְן מַסְגָּלָן צָו גַּעַבָּן דַּעַר וּוּלְטָן, די מַעֲנָטָן, אלְץָן מַעַר אַזְּנָן מַעַר. הָאָן רִינְגָּר, דַּעַר גְּרוּזָה, סְפָּאָצִיאָלָעָר, בָּאַצְּיָיט זִיךְּ צָו דַּעַם בֵּין גָּאנָר פָּשָׁטוֹן, עַלְעַמְּנָטָרָן לְעַבְנָן מִיט דְּרָאָרִיךְ, מִיט אַ יְרָאָתְ-חַבּוּבָה, אַזְּנָן עַר רַופָּט אָוִסָּן:

— "ווערד עס האט נישט קיין דורך פאר אנדערע אינדיווידן, דעם
האָלט איד נישט פאר קיין אינדיווידואליזם"

דעם נויטשען אינדרויזידאלאזום פון „וילן צו מאכט“, מיט זיין טאפל-טער מאראל פון הארון אונ שאלפֿן, שטעלט ער אקענען אן אינדרויזידאלאזום פון א „וילן צו הארמאניע“, צו שלימות. ער ווארטט אפ די עטיש פון דאמניום, פון הערשער, אונ אויך די עטיך פון סערויזים, פון דיגעררי

און שטעלט זוי אקען די עטיק פון פראטערנויז, פון ברידערישקייט און אחירות צוישן אלע מענטשן.

האן רינער דערמאנט פיר מינימ אינדיויראלאזען:

א) דעם אינדיויראלאזום, וואס מיר טרעפּן בי עפיקורן. לוויט אים זיינען די תענוגים פון חומר די סאמע ערשות. ואראעמּ דיבּ חדוה פונעם ניסט קען ערשות דעםאלט קומען, ווען דער חומר האט באקומען זיין.

ב) דער אינדיויראלאזום פונעם שכּל, וואס מיר געפּינען אים בי די סטאיקער. אבער זוי, די נרויסע סטאיקער, ווי צענן, קלעאנט און עריקטער האבן גארנישט געהאט קען דעם, או מיר זאלן אויך פאלן אונדזער אינסטינקטן, אונדזער הארץ, אויף ווי וויט זוי שטערן גאר נישט דעם שכּל, הגם זוי האבן געליגט דעם טראפּ אוףּן, שכּל.

ג) דער אינדיויראלאזום פון די, וואס ווילן נאכּניין דעם עלאן פון זיער הארץ, די טאלסטאטאנער למשיל. אבער אויך טאלסטאט ווארטט נישט אפּ דעם שכּל. ער גויט מיט דעם געליגט בי אים אין איינעם.

ד) דער אינדיויראלאזום פון ניטשען, זיוו צו זאנן גישט-געליגטערטן פרימי' וואס שייך דעם לעצמן, דעם, זויו צו זאנן גישט-געליגטערטן פרימי' טיוון אינדיויראלאזום פון ניטשען, רופט אים האן רינער :

— “דער אינדיויראלאזום פון ווילן צו מאכּט, צו הערשאפט”, — א טעות, אויבּ ער דארף ווען אונגעוענדט ברטומאליש קען אנדערע מענטשן. און אמרת, אויבּ דאס איז איד אליאין, וואס דער רצון זיינער איז מיד אליאין צו באחרשן”.

דער מלידער חכם געפּינט אבער באך א שטיקל זכות פאר ניטשען, זאנדריך :

— “ווער וויסט צי ער, ניטשע, וואלט נישט געווען פונאנדרערגע ווילט וויטער זיין אינדיויראלאזום, ווען ער וואלט נישט געטראבן אין ערלטער פון 35 יאך מיט א פארנעפלטן מוה. ווער וויסט צי ער וואלט נישט געווען דערנאגען צו די הוייכע בארגנשפּיצן, וואס זיינען באוואוינט פון און עפיקור, אדרער פון און עריקטער. ווען עריקטער וואלט געתשארכּו, זוי ניטשע, יונגע און זיין מוח וואלט, ווי בי אים געווארן פארנעפלט, צי וואלט ער אויך געווען געקומען דורבן שכּל צום אמרת פון הארץ”?

ירושלים, אטען און דריים

האן רינער האט איז זיינע ווירק, און אפטּ מאָל איז זיינע עפּנטלאכּע אַרוֹיסְטוּרִיטֶן אַנְגּוּזִין אויףּ דריי שטראמען, וואס זיינען, אַרְיוֹן איז דער גיסטיקער געשיכטער פון דער מענטשאheit :

א) דער שטראם, וואס האט מאָכּטיך געלאלקסן פון ירושלים מיט זיין

רוֹף נאָך יושר אָון צְדָק אָון דַעַר האַרְמָאנִישְׁדְּרִיטְמִישְׁעַר שְׂטְרָאָם, וְוּאָס
הָאָט גַעַשְׁטָרָאָם פָּוּן אַטְעַן: די שְׁיוֹנִיקִיט.
אַ דְּרִיטְעַר שְׂטָרָאָם הָאָט וְזֶיךְ גַעַרְיסְּן פָּוּן רְוִים: דַעַר דִין אָון זַיִן
בָּאָגְּלִיטְעַר: דַעַר בְּלִינְדְּרַעַר, פִיזְיְשְׁעַר כּוֹת.
יְרוֹשָׁלַיִם אָון אַטְעַן, די גַעַרְעַטְיקִיט אָון די שְׁיוֹנִיקִיט, וְוּלְזַן תְּמִיד
קָעְנָעַן נִיְין, וְזַיְויִי לִיבְלַעַכְעַשׂ שְׁוּעַסְטְּרַעַר, גַעַרְעַטְמַט, הָאָנְטַבְּיַיְהַן
מִיטַּרְוִים קִיְין מָאֵל נִשְׁטַמַּט.

*
*

איַן זַיִן וּוּעֲרָק "דַעַר לְעַצְטָעַר אַוְיפְּטוּיךְ פָּוּן אַהָאָסְוּעָר" הָאָבָן מִיר
רוֹשְׁלַיִם אַוְמְרוֹאִיקְן רְוּף נאָך יושר. פָאָרְן דָאָזְיַן אַיְビְּרַן וְאָגְּלִיטְרִידְיַן
איַן נִישְׁטָאָקִין שְׁוּם אַפְּשְׁטַעַל, קִיְין שְׁוּם מְנוֹחָה. עַר וְוּאָגְּלַט אַיְבָּר בְּעָרְגַּן,
אַיְבָּר יְמִים אָון מְדָבְּרִוּתַן, פָוּן אַיְין עַס וְוּלְטַץ שְׁוּם צְוּוִיטַן, וְזַיְויִי עַר וְוּאָגְּלַט
נִעְטָרְאַגְּן גַעַוְאָרַן פָוּן עַפְעַם אַן אַוְיסְעַרְגְּעַוְיְ�וִינְטְּלַעַכְנַן כּוֹת. עַר אַיְזַן פּוֹל מִיטַּמַּט
אַוְמַרְן, אָון וְזַיְויִי עַר בָּאָוְוִיזְט זַיְר — פְאָדְרָעַטְמַט עַר אַוְמְעַטְמַט
זַיְדַּה. אַלְעַמְעַן וּוּיְוִוְתַּעַט עַר אַן אוֹיָה די בָּאָגְּאָנְגְּעַנְגְּעַנְעַע עַוְלוֹתַן, אוֹיָה די בָּאָגְּאָנְגְּנַעַן
עַגְעַן זַיְנַה. עַר אַיְזַן חָאָרְטַפְּרַעְעַט עַוְלוֹתַן אָון מִילְדַּפְּרַעְעַט גַעַרְעַטְיקִיטַן. אַטְמַט
זַעַעַן מִיר אִים, דַעַם וְאָגְּלַעַר, בִּים רְוִימִישַׁן קִיסְרַמְּאָרְקוּס אָוּרְעַלְיַם,
אַיְדָעַר דַעַר לְעַצְטָעַר שְׁטָאָרְבַּטְמַט. עַר הָאָט צְוִי אִים טְמַנְעַת וְוּאָס זַיְוֹנְדְּקַט
אַטְאִיקַעַר, אַ פִּילְאָזָאָה, אַיְזַיְהַר גַעַוְאָרַן קִיסְרַפְּוּן רְוִים, גַעַוְעַלְטִיקַט
אוֹן גַעַהְעַרְשַׁטְמַט אַיְבָּר מְעַנְטִישַׁן, גַעַפְּרִיטַמְלַחְמוֹתַן.

אוֹן אַט זַעַעַן מִיר אִים וְוּידָעַר בִּים פְּרָאָנְצִיזְוִישַׁן פִּילְאָזָאָה מִישְׁעַל
מְאָנְטְּבִּין אַיְן שְׁטוּבַן, אַיְדָעַר עַס הָעָרְטַמְּ אַוְיךְ צְוִי שְׁלַאָגְּן דַעַר לְעַצְטָעַר
אַקְאָרְדַּפְּוּן פִּילְאָזָאָפְסַלְעַבְנַן. דַעַר יִיד זַאָנְטַמְּ אִים מִסְרַר הַלְּמָאִי, עַר מַאְנִיְהַן
טְעַיְן, שְׁטִיעַנְדְּרִיךְ וְזַיְויִי אַ בְּיוֹגְעַרְמִיסְטְּרַעַר בְּרָאַשְׁפְּוּן דַעַר שְׁטָאָט בְּאַרְדָּא,
הָאָט עַר זַיְ פְּאָרְלָאָזָט. זַי אַיְזַן דַי מְעַנְטִישַׁן אַיְבָּרְגְּעַלְאָזָט אַוְיָה גַּאֲטַמְּ בְּאַזְמַנְתַּעַן
רָאָט, וְזַעַן דָאָרְטַן הָאָט גַעַבְשַׁעוּוּט אַ מְגַבְּהַת. אַ שְׁטִיקַל זַוְתַּה גַעַפְּינְטַמְלַעַר
אַבְּעַר בִּי אִים פְּאָר זַיְן אַיְבָּרְגְּעַלְאָזָט פְּרִיאַנְדְּשָׁאָפְטַמְלַעַר צְוִי עַטְשַׁעַן דַעַלְלָאָזְמַנְתַּעַן
בְּאָעַסְיַן, דַעַם יְיַגְּנַגְפְּאָרְשְׁטָמְאָרְבְּעַנְעַם מְהֻבָּר פָוּן "פְּרִיאַוּוּלְקַעְרַעְבְּדוֹתַן".

פְּאָר אִים, עַטְיַעַן דַעַלְלָאָזְמַנְתַּעַן, אַיְזַיְהַר עַר אַהָאָסְוּעָר, דַעַר וְאָגְּלִיטְדִּיקְעַד
יִיד, פּוֹל מִיטַּשְׁבָּחִים פְּאָר דַעַר נַאֲבָלְקִיטַן פָוּן זַיְן לְעַבְנַן. עַר קוּומַט צְוִי אִים
צְוִי לְוִוְּפַן, אַיְדָעַר וְעַנְעַר שְׁטָאָרְבַּטְמַט מִיטַּאָרְבָּה אַ ברְכַּה אַוְיָה זַיְנַע לְיַפְּן.

יְרוֹשָׁלַיִם אָון אַטְעַן. גַעַרְעַטְיקִיט אָון שְׁיוֹנִיקִיט! צְי אַיְזַן בְּכֹלְדַּא
אַ צְוּוֹשְׁנְשִׁידַן פָוּן אַ נּוֹצְרִי אָון אַן עַפְקְטַעַט? אַט שְׁטִיטַת עַר, הָאָן רִינְגַּר,
אַ קְוּוֹנְקְלִידְיַקְעַד פְּאָר בִּיְדַע, פְּאָר יְעַנְעַר, "נוֹצְרִישְׁעַר מִילְדְּרַעְרַ שְׁטָאָנְדְּהַאָפְטִיְהַן"
קִיטַמְלַעַט אָון דַעַר עַפְקְטַעַטְיַשְׁעַר שְׁטָאָנְדְּהַאָפְטִיקְעַר מִילְדְּקִיטַן", אָון גַעַרְעַטְמַט
רוֹפְטַמְלַעַט עַר אִוּסְמַט:

— "אַ, פְּרִירְדַּ! אָפְשַׁר בֵּין אַיךְ גַעַרְגִּישַׁט גַעַזְוּוֹנְגַּעַן אַוְסְצּוּקְלִיבַּן?

און פארזוּאָס נישט אויפֿנעַמעַן נאָר דִי בִּידָע נְאַבְּלַקְיִיטֵן אָוּן אָן אַיבְּעֶרְגָּעָד פּוֹלְטַת הָאָרֶץ?"

און עס דרכט זיך אַים, אָז: די שטימַ פּוֹן יְרוּשָׁלָם אָוּן די שטימַ פּוֹן אַטְעָן מִישָׁן זִיךְ האַרְמָאנִישׁ צוֹנוֹנָה, אָז די וּוְאַסְטָרָן פּוֹן רַעֲכָטָן בְּרֻעָן זִינְגָּעָן דָּאָס זַעֲלְבִּישָׁע גַּעֲזָנָגָן, וּוְאָסְטָרָן פּוֹן לִינְקָן בְּרֻעָן, מִיטָּן זַעֲלְבִּיקָּן אַיְדָלָן רִיטָּם. וּוְאַרְעָם פַּונְקָט וּוְעַפְקְטָמַט וּוְיל אַוְירָךְ דָּעָר צוֹוְוָה טָעָר אַים זַעֲן פְּרָיוִי, אַוְמָאָפְּהָעָנָגִיךְ. בִּידָע לְעָרְגָּעָן אַים פְּאַרְאָכְטָן די אַפְּרָט גַּעֲטָרָה, די צַעֲזָאָרָן אָוּן די גְּבָרִים מִיטְ זַיְעָרָע דִּינְגָּעָר פּוֹן פְּרִיסְטָמָר אָוּן גַּעַד זַעֲמָאָכָּעָר. בִּידָע לְעָרְגָּעָן נִישְׁתְּ מַעַר צַו פָּלָגָן מַעֲנָשָׂן, נִיעָרָת אַפְּאָרָט טָעָרָשָׂן נָאָט, וּוְאָס עָר אַנְטְּרָעָט אָוּן זִיךְ, אָוּן וּוְאָס מִישְׁתְּ זִיךְ צוֹנוֹנָה מִיטְ זַיְן גַּעֲוָוִיסָּן.

אַטְפָּע בְּרוּדְעָרִישָׁקִוִּיטַ צָוּם מַעֲנָטָשַׁ פְּאַרְאִינִיקָּטַ זַיְן בִּידָע, דָעַם נַזְרָיו אַוְן עַפְקְטָמַטַּ. אַיְינָעָרַ זַאֲגָּט צָוּם מַעֲנָטָשַׁ „וְאַחֲבָתָה“, די זַאֲלָטָט לִיבָּן. דָעַר אַנְדָּרָעָר עַצְחָתַ גִּיכָּעָר: „דְּעָרְקָעָן זִיךְ אַלְיָוִן, זַיְן אַפְּרִיעָרָמָעָרָן, רַעַעַי לִיזְיָדָ דִּין הָאַרְמָאנִיעָ“. אָוּן סִיְּ פּוֹן דָא, סִיְּ פּוֹן דָאָרטָן, וּוְעָטָ דָאָס הָאָרֶץ אָוּן דָעַר נִיסְטַ בְּאַפְּרִידִיקְטַ.

— „מִיךְ אַינְגָּאָנָצָן גַּעַבְּן, לְוִיטָן נַזְרָיו, זַאֲגָּט וּוְיִתְעָר הָאָן רִינְעָר, אַיְזָע עַס נִישְׁתְּ אַ וּוְנְדָרְלָעַד מִיטְלָ מִיךְ צַו שָׁאָפָּן? אָוּן מִיךְ צַו קַעְגָּעָן, מִיךְ רַעַלְזָוִין, לְוִיטָן עַפְקְטָמַטַּן, וּוְאָס אַ מַאֲלָ מַעַר אָוּן מַעַר, הַיִּסְטָמָט דָאָר גַּעַבְּן בְּעַסְעָרָה, מַעַר, גַּעַבְּן אַ בְּאַשְׁעַפְעָנִישׁ מִיטְ מַעַר. רִינְקִיְּטָ אָוּן מַעַר הַתָּה לְהַבּוֹת“(*)).

רִינְגְּדִיךְ וּוְעָגָן מִזְרָחָ אָוּן זַיְנָעָ אַמְנוֹנוֹת, דְּרִיקָט זִיךְ אַוְיסָ דָעַר מַחְבָּרָ פּוֹן די „צִנְיָשׁ מִשְׁלָיִים“ בָּזָה הַלְּשׁוֹן אָוּן זַיְן בּוֹק „די קְרִיסְטָן אָוּן די פִּיְּ לְאַזְפָּן“:

— „זַיְן, די אַמְנוֹנוֹת פּוֹן אַזְיָע, זַיְנָעָן פְּאַרְעָמְלָאָן, כָּאַטְיִישׁ, גַּעַוְאָלְטִים, סְדָוָתְרִיךְ, וּוְיַאֲנִישְׁגָּעָאַיְינִיקָּטָעַד אַקְשָׁעָאָן. זַיְן בְּאַשְׁטָמְטִין, גַּלְיִיכְּבִּים צִוְּיִיטִים זַאֲכָן, וּוְאָס זַיְנָעָן זִיךְ סְוָתָר אַיִּינָס אַנְדָּרָעָר אָוּן אַפְּשָׁר אַוְירָךְ אַמְתָּ צַוְּנָלְיָה. זַיְן זַיְנָעָן וּוְנְדָרְלָעַד רִינְקָאָן שְׁלַעַכְתָּ דְּעַפְּנִינְרָטָ“. נִישְׁתְּ גַּעַקְוָט אַבְּעָר אַוְיָה דָעַם, אָוּן פְּאָרָ אַים „אַ מִזְרָחְדִּיךְ וּוְאַרְטָמָ“

אַפְּאָרְפִּוּם, וּוְאָס עָרָהָט לְיָבָ, הַגָּמָ דִי הַאַנְטָעָן קָעָן עַס נִישְׁתְּ בָּאַרְיוֹן אָוּן דָאָס אַוְונָגָן נִישְׁתְּ בָּאַמְעָרָקָן.

אָוּן עָר, הָאָן רִינְעָר, וּוְיִזְוְתָ אַוְנְדוֹזָוּ וּוְיַדְעָהָלְעָנִישׁ לְעַלְעָנִישׁ פְּאַרְשְׁלִיכְטָן זִיךְ נִישְׁתְּ פְּאָרָ די מִזְרָחְדִּיךְ אָוּן פְּרָטָן מַעַדְתָּאַצְיָעָ. זַיְן וּוְינְקָעָן צַו זִיךְ זִיךְ צַו קְוּמָעָן דְּעַרְגָּאָנָצָן.

רִינְגְּדִיךְ וּוְעָגָן נַזְרָיוֹשָׁן אַיְמָפְּעָרָאָטָיוֹו „וְאַחֲבָתָה“ אָוּן דָעַם עַפְקְטָמַטַּ

(*) חָאוּ רִינְעָר: „די חַמְתָּה, וּוְסָטָ לְאַכְטָ“.

טישון "קען זיך אלויין", פילט מען עבר ווי האן רינגען גיט די בכורה דעם בעניאלאן עריכטעט, דעם "קען זיך אלויין".

דר נוצרי קומט אים פאר, "אפשר מלחמת דודר ספאנטאנישער חכ' מה", — א שלעכטער לערער פון חכמה. אונז וואקס מעד ער טראכט וועגן דעם, אליז מעד געפינט ער אוייס פאר געפערלעך א צו גרויסע איילעניש צו מעבן.

אוון דער אחירותפֿולער דענ侃ער אוון קינסטלער זאנט איזק באָלד די
סיבַּה פֿאָר ווֹאָס ער טראָכְט אָזֶוּ :
— „וואָי קען אַיזק מעָר געַבָּן ווי אַ בְּלִינְדְּ באַשְׁעַפְּעַנְישׂ, וועַמְעַנְס אָזֶם
געַשְׁקַטְעַ מאָפָּן אַיזן דער פֿינְצְטָעַרְנִישׂ רִיוּקִירֶט צוֹ טָאן שְׁלַעַכְטָמַס, ווַיְלַנְּגַד
דִּימַס פֿאָזְנוּ גּוֹטְסָן“.

די מאדרנע ציוןיליאציע

ראכינדראנאנת טאגרארעה. ראה נידחן אנטטט טאגרארעה.

אוון ווי איזו באציגט זיך האן רינער צו אונדזער איזוינגרעפונגער מאָך דערנער ציוויליזאציע, ווי איזו זיין שטעלונג צו אויר?

איין איינעם מיט א מאהאטמא גאנדי אוון א ראבינדראנאט טאנארע, זיינע גויסטיקע ברידער, טרעד ער חכם האן רינער ארויס מיט א ביטערן אנטקאג קענן אויר. א ציוויליזאציע, וואָס צעטרעד און צעקרישלט, א ציר וויליזאציע, וואָס מעכאניזוית אלע. מאכט שועערעד דאס לעבן פון די מענטישן. די דזוקע מעכאניזוית, מאדרנער ציוויליזאציע שאַפּרט האן רינערן, דעם מענטש פון שכל און דעם מענטש פון האָרֶץ, דעם הומאניסט, חי שאַפּרט אויך נישט ווינצקייר האן רינערן, דעם מענטש פון שייניקיט, פון האָרֶץ אַנְשִׁיקִים און שלימוט.

— “דער חכם, זאגט ער, קומט זיך צו ווי די מאטעריעלע פאָרשׂוּטן האָבן פֿאָר אַצְיל צו פֿאָרמְעָרֶן קִינְצְלָעֶבֶע בְּאָדָעָרְפָּעָנוּשָׁן פֿון די, אָונֵן די האָרְאוּוֹזָאנִישׁ פֿון די אַנְדְּרָעָרָעָה.”

דער מאטעריעלער פארשראיט קומט אים פאר ווי „א שוערע משא,
וועאס שטוויסט די מענטשטייט, וואס א מאל טיפער, צו א תחום פון מי
און פון בלאטע“.

*
*

דאָס אוייסגעפֿינען פון די מאשינען, זאנט דער מחבר פון „טוריעט פון די פעלקער“, האָט פארישווערט די ארבעט, זי געמאכט פִּינְגְּלַעֲכֶר אוֹן ווינצְיקָעֶר האַרְמָנִישׁ. דער פְּרִיּוּד אַנְיִצְאָטִיוֹ אַיז פָּרְטָרָטָן דָּרָךְ אַ מְוַרְדִּיקָעֶר קְנַעַכְתִּישָׁר פְּרָעָזְיוּעַ. דער אַרְבָּעָטָר, אַ מָּאֵל אַ שְׂמִיכְלְדִּיקָעֶר האָרָ אַיבָּעֶר זִינְעַ מְכְשִׁירִים, אַיז אַיצְטָ אַ צִיטָעָנְדִּיקָעֶר עַבְּדָ פִּון דָּעָר מאשין*).

דעַם הומָנִיסְט אַינְטְּרָעָסְטוֹרָט דָּעָר עַיְקָר די מַאֲרָאְלִישָׁע זִוְּיט פִּון דָּעָר מְטָבָע.

צי אַיז עַר אָוּמְגָעָרָעָט, דָּעָר חַכְּמָה, מִיט זִינְעַ טָעָנוֹת, מִיט די בַּיִּטְעָרָע וּוּרְטָעָר, וּוּאָס עַר האָט גַּעַלְאָזָט פָּאלָן? וּוּרְקָעַן עַם, אַיז אַנְבָּלִיךְ פִּון דָּעָם, וּוּאָס שְׁפִּילָט זִיךְ אָפְּרָ אַונְדוּרָעָר אָוְגָן, באַשְׁטְרִוִּיטָן? וּוּרְקָעַן וּוּעַט זִיךְ אַרוּסְמָטָעָלָן פָּאָרָן מַלְיָוִיזָאַצְיָע, וּוּאָס מַאֲכָט דָּעָמָעָנְשָׁ פָּאָר אָוִים מְעַנְשָׁ?

אוּבָּר די מַאֲדָעָנָע צְיוּוֹלוּיזָאַצְיָע האָט מִיט זִיךְ גַּעַרְעָנָמָט אַ גַּעַוּוֹסְן מַאֲטָעָרְיעָלָן קָאָמְפָּאָרָט, אַ וּוּלְכָעָבָּאָקְוּעָמְלָעְכְּלִימִיט, אַיז גַּעַעַנְט אַ בִּימְלָאָבָּאָפְּרִיעָן די הָעָנָט, האָט זִיךְ אַכְּבָּר דָּעָרְפָּאָר אַ הִיפְּשָׁ בִּיסְלָפָּאָרְשָׁקְלָאָפָּט די מַוחָות אַיז אַוּסְגָּעָטְרָוקָטָן די הָעָרָעָר ...

זִיךְ האָט הָיָינָט צָו טָאגְ פָּאָרְמָעָרָט אַיז פָּאָרְשְׁטָאָרָקָט דָּעָמָע אַנְפִּירְ-אַפְּאָרָט, די אַדְמִינִיסְטְּרָאַצְיָע, אַיז פָּאָרְגָּרְעָסְטָרָט אַ סְּךְ די הָרְשָׁעָרְאַפְּעָטָוּן. דָּעָר מְעַנְשָׁ, דָּעָר אָוּסְגָּעָטְוָנָעָר, דָּעָר שָׁאָפָּעָר פִּון דָּעָר מַאֲשִׁין, אַיז גַּעַ...

וּוּאָרָן דָּעָר שְׁקָלָאָפְּ פִּון אִיר מִינְדָּסְטָ שְׁרִוְּפָעָלָעָ. וּוּאָס שִׁיךְ אִים, וּוּאָלָט עַר, הָאָזְן רִינְגָר, בְּלַתִּי סְפָּק, אַוּעַקְגָּעָבָן אַונְדוּרָע הָיִינְטִיקָע מַאֲדָרְעָנָע צִוְּיט פָּאָר יָעָנָע צִוְּיטָן, וּוּעַן דָּעָר חַכְּמָה, דָּעָר הַיְּלִיכָּר, האָט, מִיט אַ זְּעַל אַוְיָחָד פְּלִוִּיצָעָס אַיז אַ שְׁעָקָן אַיז דָּעָר האָטָן, גַּעַוּוֹאָגָלָט אַ פָּאָרְטִּיפְּטָר, אַיְינְגָר נָאָךְ פְּרָיעָ שְׁטָעָנָן אַיז וּוּעָנָן, אַיז זִיךְ צְוָנְהָעָרָט צָוָם גַּזְאָנָגְ פִּון זִיְּן אַיְינְגָנָר נְשָׁמָה, פִּון דָּעָר וּוּלְטָן.

די מלוכָה

עַמְנוֹאָל קָאנְט האָט זִיךְ אָוּסְגָּעָטְרָוקָט, אַז כָּרוּ אַרְיִינְצְּוּבְּרָעָנָגָעָן אַ שְׁטִיקָל סְדָר אַיז אַונְדוּרָע וּוּלְטָן, וּוּאָלָט דָּאָס בְּעַטְמָע גַּעַוּזָן, וּוּעַן די מְלָכִים זְאָלָן וּוּעַרְן פִּילְאָזָאָפָן, אַדְעָר די פִּילְאָזָאָפָן מְלָכִים.

*) הָאָזְן רִינְגָר : אַרְגְּדוּרְוָאָלְזָוִם.

א זאָך, אוֹרְאַנְזִוֶּרֶת האָן רֵינֶעֶר, ווֹאָס מַעַן קָעַן זַיְד נַאֲרְנִישֶׁט פָּאָרֶה שְׁטוּלָן, אָוֹן אוֹיךְ נַאֲרְנִישֶׁט ווֹינְטְשֶׁן. אוֹיבֵ דַי גַּעֲשִׁיכְטָעַ פָּוֹן דַעַר מַעֲנְטְשָׁה הַיִּת, זַאנְטַ ער, אַיְזַן נִישְׁתָּ אַיְזַן שְׁטַאַנְדָּר אוֹיפְּצָוֹווֹיזָן אַ מְלָךְ, ווֹאָס אַיְזַן גַּעַד זַואָפַּ, ווֹיסְטַ זַי אַכְּבָּר צַוְּ דַעֲרְצִילְן פָּוֹן אַ ווּלְכָעַ פִּילְאָזְאָפַּן, ווֹאָס זַיְנְעַן גַּעוֹאוֹרָן מַלְכִּים. קִיּוֹן גְּרוּם נְחַת הַאָט זַי פָּוֹן זַיְנְעַן צַוְּ דַעַר צַיְּלוֹן, ווֹיְלַ ווֹאָס אַיְזַן פָּוֹן זַי גַּעוֹאוֹרָן, פָּוֹן דַי פִּילְאָזְאָפַּן, ווֹאָס זַיְנְעַן גַּעוֹאוֹרָן מַלְכִּים? ס'הָאָט, זַאנְטַ אַונְדָּז דַעַר מַחְבָּרַ פָּוֹן „דַעַר רַוִּיטְעָר פְּפִינְקָס“, נִישְׁתָּ לְאָגָן גַּעֲנוּמָעַן ווֹיְ דַי מִשְׁלָחָה זַיְעְרָעַ הַאָט גַּעֲמָכְטַ צַוְּ נִישְׁתָּ זַיְעְרָעַ פִּילְאָזְאָפַּע. זַיְעְרָעַ אַ יְוָרְשָׁעֶץ, שְׁרִיבְטַ פְּרִידְרִיךְ דַעַר גְּרוּרִיָּ נִישְׁתָּ זַיְעְרָעַ פִּילְאָזְאָפַּע. זַיְעְרָעַ אַ יְוָרְשָׁעֶץ, שְׁרִיבְטַ פְּרִידְרִיךְ דַעַר גְּרוּרִיָּ אַ מְלָךְ, בָּאנְצִיטַ ער זַיְד מִיטַּ מַאֲקִיאָוּלָם עַצְותַ נַאֲךְ אַ סְּךְ בָּעַסְטָר ווַיְיָ דַי אַנְדְּרָעַר. ער אַלְיַין ווּרטַט, אַזְוַיְ צַוְּ אַגְּנָן, אַ גַּעֲרִינְטָרַ מַאֲקִיאָוּלָן.

צַיְּ דַאֲרָף מַעַן נַאֲךְ הַאָבָן אַן אַנְדְּרָעַר מַשְׁלָל? אַט, ווֹיְזָט אַונְדָּז האָן רֵינֶעֶר אַוּוֹפַּ מַאֲרָקָום אַוְרָעְלִיּוּם. וּבְכָזַן הַוְּנְדָרָעַט יָאָר פָּאָר פְּרִידְרִיךְן הַאָט ער, מִיט אַ גַּוְטַן ווַיְלָן, זַיְד גַּעַמִּיט צַוְּ דַעֲלָיוֹרָן פְּלָאַטָּאָנָס וְעַפְוּבְּלִיכָּ. אָוֹן ווֹאָס אַיְזַן גַּעוֹאוֹרָן שְׁפַעְטָרַ פָּוֹן דֻּעַם, ווֹאָס הַאָט גַּעֲחוֹזָקָט, אַז: „דַי שְׁפִּין גַּרוֹסְטַ זַיְד ווֹאָס זַיְהַאָט גַּעֲפָנְגָנָעַן אַ פְּלִיגָּן. אַן אַנְדְּרָעַר — אַ חְעוֹזְלָעַ, אָוֹן נַאֲךְ אַן אַנְדְּרָעַר — אַ סָּאַרְדִּינְקָעָלָעַ, אָוֹן גַּאֲרָן אַן אַנְדְּרָעַר גְּרוֹסְטַ זַיְד, אַז ער הַאָט גַּעֲפָנְגָנָעַן דַי סָאַרְמָאָטָן*). אַיְזַן פְּרִינְצִיפַּ אַכְּבָּר: אַלְעַ דַּוְבִּירַע.“.

זַיְעְרָעַק קִיסְּר, הַאַבְּנָדִיךְ מַאֲכָט, ?אַכְּטַ מַאֲרָקָום אַוְרָעְלִיּוּם פָּוֹן דַי „שְׁוֹאַכְּבִּינְקָעַ פְּאַלְיָטִיקָעַ“, ווֹאָס פְּרַעְמְעַנְדָּרָן צַוְּ דַעֲנוֹלָרָן דַי עַפְנְטַלְעַבָּעַ עַנְנִינִים לְוֹיטַ דַי פִּילְאָזְאָפַּיְשַׁ פְּרִינְצִיפַּן.

אָוֹן האָן רֵינֶעֶר ווֹיְזָט אַונְדָּז ווַיְיָ דַעַר קִיסְּר מַאֲרָקָום אַוְרָעְלִיּוּם הַאָט אַוְוּעָגָנָהָרָגָעַט דֻּעַם פִּילְאָזְאָפַּ מַאֲרָקָום אַוְרָעְלִיּוּם. דַעַר דַּאֲזִיקָעַר פִּילְאָזְאָפַּ, ווֹאָס אַיְזַן גַּעוֹאוֹרָן קִיסְּר פָּוֹן רְוִים, אַיְזַן בָּאנְגָנְגָנָעַן נִישְׁתָּ ווֹיְנִיצְקָעַר רְשָׁוֹתַ פָּוֹן זַיְנְעַן פָּאַרְגִּינִּיעַר. ער הַאָט גַּעֲרוֹדָפַּט דַי קִרְיסְטָן אָוֹן גַּעֲהָגָעַט דַי צַּאָרָה טַע בְּלָאַנְדִּינָּעַ, דַי מַאֲרָטִירָעַרְ פָּוֹן לִיאָן.

אָוֹן דַעַר סָוָה אַיְזַן גַּעוֹוֹן: אַ מְוָרָאְדִּישָׁע, אַינְעוֹוַיְנִיקָעַ צָעְרִיסְנִקְיִיט, אַ מְרָה שְׁחוֹרָה, אַ פָּאַרְצְזִוִּילְפָּטַ רְוָפָן דֻּעַם טְוִוִּיטַ צַוְּ קָומָעַן אַיְם אַוְיְסְלִיּוֹן. מַעַן ווֹאָלַט דַאֲגַעְעַנְטַ נַאֲךְ צְוָעַבָּן דָּאָס, ווֹאָס עַס אַיְזַן גַּעוֹאוֹרָן פָּוֹן דַי נִיעַ העֲשָׂוָה, ווֹאָס זַיְנְעַן גַּעֲכוּמָעַן „בָּאַפְּיִינְזָן“ דַי וּוּלָטַ. מִיט דֻּעַם חִילָּם, ווֹאָס מִיר זַעַעַן נִישְׁתָּ בַּיִּים רְוִימִישָׁן קִיסְּר, אַן אַינְעַ ווֹיְנִינִיקָעַ צָעְרִיסְנִקְיִיט צְוָלִיבַּ זַיְעַבָּעַ מְשִׁים...).

אָוֹן דַי דַעְמָאַקְרָאַטִּישָׁع מְלָוכָה? אַוְיךְ פָּאָלַט האָן רֵינֶעֶר נִישְׁתָּ קִיּוֹן כּוּרְעִים:

*) סָאַרְמָאָטָן: אַז אַמְּאַלְיִיקָעַר שְׁבַט בַּיִּם בָּאַלְטִישָׁן יִם.

— „פֿאָר ווּאַס, פְּרָעָנֶט עַר, זָאֵל עַפְּעַס דַּעַר ווִילָן; ווּאַס ווּעַרְתּ אֹוִיס־
גַּעֲדָרְקַט מַצְדֵּא אַהֲלַפְּט פְּלוּס אַיִינְסַ פָּוּן דַּי בִּירְגָּעַר, זַיְן דַּעַר אַוִּיסְדָּרוּס
פָּוּן אַמְתּ אָוּן פָּוּן ווּוִילָן? צַי אַיִן, פְּרָעָנֶט עַר אַירְאָנוּשׁ, דַּי חַכְמָה טַאַשְׁע
אַזְוֵי אַיִינְפָּאָר, אַזְוֵי פְּשָׁוּט, אָזְסַ אַיִזְ גַּעַנוֹג צַו צַיְלָן דַּי שְׁטִימָעַן, בְּכַרְיָ צַי
פְּאַרְנָעַמְעַן אִיד שְׁטִים? אַ מַעְטָאָר, ווּאַס דַּעַרְדְּרִיקַט דַּי מִיעֻוטִים, צַי דַּעַר
דְּרִיקַט עַר נִישְׁתּ דַּי ווּעַלְתּ?“.

די דַּעַמְאַקְרָאַטְיִשְׁעַ מַלְכָּה טַעַנְתָּה: „אַיִךְ, דַּי מַלְכָּה, בֵּין דַּעַר שְׁלִיחָ
פָּוּן פָּאַלְקָ בֵּין פָּאַלְקָ, פְּוּנְקָטָ, ווּי אַ מַאְלָ, דַּי אַבְּסַאַלְוִיטִישָׁעַ, אַיְךְ בֵּין
דַּעַר בַּאַפְּוּלְמַאַכְטִיקְטָר פְּוּנְקָטָר רְבָנוֹ שֶׁל עַולְמָ בֵּין דַּי פְּעַלְלָעָר. יַא, דַּעַר
שְׁקָר נִיצְתּ זִיךְרָ אַפְּ אַוִּיפְּ זַיְנָעַ דַּרְכִּים, אָוּן מַעְן מַוְן אִים, פָּוּן צִוְּתָ צַו צִוְּתָ
אַרְוּפְּלִיּוֹן אַ נִּיעַ פֿאָר פְּאַרְדְּשָׁוּעָם.“.

* *

דַּעַר צִוְּנִיקָעַר חַזְוֹקָטָ פָּוּן אַ יְעַדְרָעַ מַלְכָּהִשְׁקָיוֹת. נִישְׁתּ צַו אַוְרָ
מַאַיְעַטְשָׁעַט, דַּעַר מַלְכָּהִ, אַיְזָ נְגַעַוְעַנְדָּת זַיְן בְּלִיק, נִיעַרְתּ צָוּמָעַטְשָׁעַט,
צָוּמָעַטְשָׁעַט לְעַבְּדִיקָן מַעַנְטָשָׁעַט.

דַּעַר מַאַדְרָעָנֶעָר סַאַלְאַרְיָאַט

אַיְן אַיִינְעַם מִיט דַּעַר מַלְכָּה, מִיט אַלְעַ אַיְרָע אַינְסְטִיטְוּזִים, ווּאַרְפְּטָ
אַפְּ אַיִיךְ הָאָן רִינְגָּעַר דַּי מַאַדְרָעָנֶעָר לְוִינְשְׁקָלְאַפְּעָרִי, דַּעַם סַאַלְאַרְיָאַט. „וּוּעַ
דַּי סְטָאַיְעָר, זָאנְטָ עַר, הָאָבָן פֿאָר דַּי אַוְןָן פָּוּן דַּי הַאַלְכָבָעָ
מַיאָוָסָט דַּי שְׁקָלְאַפְּעָרִי, הָאָטָ מעַן, בְּכַדִּי צַוְּפָרְדָן צַו שְׁטָעַלְן דַּי הַאַלְכָבָעָ
גַּעוֹוִיסָּנָס, אַוִּיסָּגַעְפָּנוּנָס. דָּאָס לְיִבְּאַיְגָנְנָטוּם. הַיְנָטָ זַיְנָעַן דַּי הַאַלְכָבָעָ גַּעַ-
וִוְוִיסָּנָס מַלְאָ שִׁימָחָה ווּאַס מַעְן הָאָט מַבְטָל גַּעַמְאָכָט דָּאָס לְיִבְּאַיְגָנְנָטוּם אָוּן
דַּעַר סַאַלְאַרְיָאַט, דַּי לְוִינְשְׁקָלְאַפְּעָרִי, הַוִּיסְטָ אַיְן זַיְעָר נַאֲוֹן לְשָׁוֹן „פְּרִיְּדָ
חוּוֹטָ“*).

עַר אַיְזָ נִוְעַר נִישְׁתּ מַילְד לְגַבִּי דַּעַר מַאַדְרָעָנֶעָר, דַּעַמְאַקְרָאַטְיִשְׁעַ
יְוִסְטִיָּ (דַּי נִיעַ, דַּי טַאַמְאַלְמָאָרָע אַיְזָ, ווּעַן עַר הָאָט דָּאָס גַּעַשְׁרִיבָן, נַאֲדָ-
נִישְׁתּ גַּעַוְעַן).

— „פֿאָר צַוְּיָי הַוְּנְדָרָעָט יַאֲרָ, חַזְוֹקָט עַר, ווּאַלְטָ מעַן מִיךְ גַּעַמְיִשְׁפָּט
אָוּן פְּאַרְשָׁפְּאָרָט אַיְן נַאֲמָעַן פְּוּנָם מַלְךָ. הַיְנָטָ פְּאַרְשָׁפְּאָרָט מעַן מִיר אַזְאָ
בְּזָוּן. אַיְךְ ווּעַר גַּעַמְשָׁפְּט אַיְן נַאֲמָעַן פָּוּן מִיר אַלְיָוָן. אַיְךְ אַלְיָוָן פְּאַרְאָרָ-

*) הָאָן רִינְגָּעַר : „סּוּבְּרַעְטְּרוּזָם“. .

טייל זיך דורך די מענטשן, וועלכע דרייקן אויס נוישט עפָּם אנדערש, ווי
מיין איינגענעם, סוווערערענעם ווילן*).
פארשטייט זיך, אז ער אוין אויך אַ שונא פֿוֹן דער מלחה, וואס
„פארטונגקלט די נשמיוט אוון דעם חלַּל.“

* *

בעת דער ערשותער וועלט-שחיטה איין ער, איין איינגענעם מיט ראמען
ראַאלָּזָן, מיטן פֿראָנְצְּזִוִּישָׁן, הײַנט פֿאָרְשְׂטָמְפּֿרְבָּעָנָם, רעוֹאַלְׂוְצִיאַנְגָּעָרָן דִּיבְּרָה
מער מאָרְטָעֵל מַאְרְטִינָע, שָׁאָרָף אַרְוִיסְגַּעֲטָעָן פֿעָנָן אַיר. זיך אַנְגְּנוּמוּנָעָן
פֿאָרָן מענטש, פֿאָר די פֿעלְקָעָר, וואס מען האָט גַּעַמְאָכְטָן פֿוֹן זַיִּה „רוֹצְחִים
אוון מַאְרְטִירָעָר.“

בכלְלָי איין נוישט גַּעַוּעַן קִיּוֹן איין גַּעַרְעַטְעָזָךְ, אז דער דָּזְזָקָעָר
חַכְּמָה, מיט די טִיפְּעָד קְלוֹנוּעָן מַילְדָּעָ אָוִיגָּן, מיטן גַּעַלְיוּטָעָטָן פֿנִים, באָ
קרְיִינָט מיט אַזְּלָבְּעָרָנָעָר בְּאָרֶד, זָאָל נוישט גַּעַוּעַן לְאָזָן הָעָרָן זַיִּין
דָּעַלְעָ, פֿוֹן עַמְאָצִיעָ צִימְעָרְנִיקָּעָ שְׁטוּמָ. מען האָט דָּעְרְפִּילְטָן, אז דָּא שְׁטוּמָ
איינענער פֿוֹן די גַּעַרְעַטְעָד, פֿוֹן די צְדִיקִים.

דאָם אַנוּעָנְדוֹן פֿוֹן פִּוְּזִישָׁן כּוֹחַ

דָּעְרְפִּאָר אָיוֹן דָּעָר חַיְּלִיקָעָר שָׁאָרָף — אָן צּוֹשְׁנוּידָן, גַּעַ-

רַעַכְשָׁ — אָן צּוֹזִין הַארָמָה,

פָּלָל מִוְתַּלְיָמָט — אָן צּוֹבְּלָנְדָן.

לאָסְטָעָ : „פֿוֹן גִּיסְטָן אוון זַיִּין טָוָגָנָט“).

האן רינער איין אַקְעָנָעָר פֿוֹן פִּוְּזִישָׁן כּוֹחַ. ער גַּלְיוּבָט נוישט איין אַיִּט,
הָן וּעָן מען באָנוֹצָט זיך מיט אַיְנְדוּידָעָל, הָן קָאַלְקָטְטִיוֹ.
— „וּעָן, זָאנְטָ ער, סְ'הָאָט זיך אַ מַאְלָי אַ שְׁוִין גַּעַקְעָטָן דָּאָכְטָן, אָז
די רֻעוֹאַלְׂוְצִיאַנְגָּעָר גַּעַוְאָלָט וּוּטָט יָאַהְבָּן הַצְּלָחָה, אָיוֹן זַיִּה אַבְּעָר באָ
גַּעַנְגָּעָן דָּעַם שְׁטוּמָ אַקְעָנְצִוְגָּיָן דָּעַר פֿרְיְהִוִּיט דָּוְרָקִים פֿוֹן קָנְעָטָן
שְׁאָפָּט. ער מִיטְלָה האָט גַּעַרְגָּעָט דָּעַם צִיל**).

דאָם אַוְּפָוּעָלָן פֿוֹן דָּעָר אַנְגְּוּווּינִיקָעָר וּוּלְלָט

פֿוֹנְקָט וּוֹ טָאַלְסְטָאִי מִוְתַּהְ�רֵר וּוּלְלָן ער גַּיִיט זיך פֿוֹנְגָּאנְדָעָר אַין טִיְּל
פֿוֹנְקָטָן, דָּעְרוֹאָרָט אָוִיך הָןָן רִינְעָר די אַוְּסְלִיוּזָנָן פֿוֹנָעָם מענטש דָּוְרָכָן

*) הָןָן רִינְעָר : „פֿאָטָעָר דִּיאַגְּעָנָעָם“.

**) הָןָן רִינְעָר : „עַלְיוּזִיָּה רַעְלִיָּה“.

אויפועלן פון זיין אינעוויניקער וועלט. פונקט ווי דער חכט, דער גאט זוכער פון יאסנאייא פאליאנא, האט ער געהאלטן, אז מען מוז ראיית כל באפיעין די מוחות פון די טוותים און די הערצער פון דער שוערעד משא, וואס האלט זוי צונדרעקט. און דאס רעשט ווועט שיין במילא קומען. מיט דער גארער וואրקייט פון זיין הארי, מיט זיין געפל פאר יושר און מענטשיישער חשבות, האט ער במשך פון זיין גאנץ לעבן גענומען אַ לעבעידקן אנטיל, מיט זיין ווארט און שריפט, און דער ארבעת פון דער פריהיילער-אנרכיסטיישר באזונונג. אין איינעם מיט עלייע רעליאו, סבעאסטייען פאר און אנדרע.

* *

ווער פון די גראםע, פון די אמתע רעוואלויאגען, האט נישט טיף אין הארצן געהאט דעם פיזישן כוח? ווי שטאטר האט זיער מענטשייר שער, עטישער אימפרاطיוו געליטן, ווען, גטריבן פון פאלקניער, האבן זוי זיך אנטשלאסן אויפצוהיבן אַ שטראפעריש האנט שען די, וואס האבן מיט די פים געטרעטן דאס פאלק?

לאoir בלויו דער מאגען די טוף מענטשיישע, וויטקידיקע ווערטער פון א גראנארו גערשוני, וואס ער האט ארויסגעאנט פאר זינע ריכטער: — „איין זיך וועלן מיר אייך נישט מוחל זיין. נישט דאס, וואס איר פארגניסט אונדזער בלוט, נאר וואס איר צויניגט אונדו צו פארגניסן איער בלוט.“.

און די דירנדיקע ווערטער, וואס יענאר סזאנאו. האט נאכן אטען מתאם איבער פלעוען גשריבן צו זיין פאטער און מוטער:

— „אייך בין באגאנגען די גרעטער עבירה, וואס א מענטש קען נאר באגין. אייך האב זיך באפעלט מיט בלוט. צי בין אייך באשאפן געווארן צו פארגניסן בלוט? און מינע יונגע חלומות האב אייך געטרעט צו פרידלעכער ארבעת לטובת די אומגילקלעכע מענטשן. און דא האט זיך פלוצעט געשטעלט פאר מיר א מורהידיק אוייפנגאבע און אייך האב זיך נישט געקנט אראפוארפן פון מינע אקסלען. אייך האב זיך געמוות איסופילן, נישט דער רום האט אונדו געציגן צו זיך. נאר שוערעד פיו און קאמפן, בלויו אונטערן דראס. פון דער טרייערעד נויטוונדייקיט, האבן מיר גענומען די שוערד אין האנט, וואס נישט מיר האבן זיך אויפגעהובין די ערשטע“(*).

און האן רינער פארשטייט זיין, און נישט זיך האלט ער פאר שלדייך. שלדייך איז תמיד דער באדריקער, דער טיראן.

(*) ציירט פון ד"ר י. ג. שטיינברג בוך „מאירא ספרירידאנאווא“.

אין זיין ווועך „דרער רוייטער ספינקס“ שילדרעתט ער צוויי העלדז-אי דעאליסטען. איינער פון זיין, גיסטאו דע ריביע, האלט זיך אפ פון אנווענדי פיזישן כות. דער צווייטער, סבעאטטען, זאנט זיך נישט אפ פון אים אין גראנגל פאר אויסלייזונג פון דער וועלט. בירעד העלדז זיינען פאר האן דינערן נאבל, אידעאליסטי, הגם ער איז נומה צום ערשותן העלה, צו זיין גיסטאו דע ריביע. „ווײונדיק פאלביבט אין העראים פון לייבשאפט, אדרער פון חכמה, באוונדרעם מײַן ארעם הארץ די פאסיווע נצחנות פון די געפרייציקטער, פון די ספֿ-איסטרינקער“. „מייט א ברענדיין עקל אנטלייפט האן רינגר פון די מיליטרישע פארמעסטונגונג, ואם פאר טונקלען דעם חלָן און די נשות“.

די ראל פונעם שרייבער

ער האט געהאלטן די ראל פונעם שרייבער נישט ווי עפטעס א פראָפּ-פעסיע, ואָס דאָרָף דעם שרייבער געבן חיונה, נײַרט ווי אָסְטְּרָעָה וויליאָט חיליקע שליחות.

אין זיין ווועך „די פֿ-אָסְטְּוֹטּוֹן“ טראָט ער אָרוּס קענן די, ואָס טרייבן מסחר מיט זיינער פֿעַן, קענן די „מיועראָבלע, ואָס פֿאָרְקוּפּן דאָס, וואָס מען דאָרָף אָוּעָפּגָּעָבּן מיט דעם עלאָן פֿון דער לייבשאָפּט“.

דער שרייבער, דער קינסטער, דער געלערנטער, דאָרְפּן אין זיינער שאָפּן זיין פרִי אָון אָומֶאָפְּהָעָנָגָּיק. נישט קיינעם חנפּעָנָען, נײַערט נאָכְנָיָן דעם איינגעָנָען גָּעוּוֹסָן. אָון כְּדוּ צו זיין פרִי אָון אָומֶאָפְּהָעָנָגָּיק אין זיינער שאָפּן אָין נִוִּיטִיךְ, אָז די מְאָטְמָרְיעָלָעָבּ אֶדְרָעָנָישָׁן פֿון די נִוְיסְטִיקָעָשָׁאָזָעָטָעָר זאָלָן גַּעַשְׁמִילָט ווּרְעָן דּוֹרָךְ פִּוּשָׁעָר אָרְבָּעָט.

קיין שום גִּיסְטִיק אָרְבָּעָט, אָין ער אָונְדוֹ מְכִתְּה, אָין נִישְׁט בִּיכְלָת אָרוּסְצּוּבְּרָעָנָעָן קְיֻין אָין קָעָרְנָדָל שְׁפִּיּוֹן. אָון אָזֶוּ ווי ער מוֹעֵן ווי אָחִיה, דָאָרָף ער לְוַפְּרָעָן דִּי אָרְבָּעָט פֿון אָן אָרְבָּעָט חִיה. נָאָר זַיְאָלִין אָין מְסֻגָּל צו שְׁפִּיּוֹן זיין גּוֹפּ אָון דְּעַמְּעַנְּלָעָבּן, „דַּעַם גָּאת, וואָס ווּוִינְט אָין אִים, צו לְעָבָן, אָז טְרָאָכָּן אָון צו לְיָבָן“.

אָון האָן רִינְגָּר דְּרָעְצִילָט אָונְדוֹ זַיְאָלִין ווי דָעָר מְעַנְּטָשָׁה מְאָכָּט פֿון דָרוֹתָה קָאַשְׁמָאָרְנָדִיק אֶנְשְׁטָרָעָנָעָן, כְּדִי אָרְאָפְּצָוּוֹאָרְפּן פֿון זַיְקָדִי, „גָּאַמְּרָלָעָבּ לְיִוְבָּאִינְגְּנָשְׁאָפּט“, וואָס בִּינְדָט אִים צו אָהָלָפּט פֿון זַיְן לְעָבָן צו דָעָר. פְּאָרְפָּאָלָן: סַ'אָיו אָ פָאָטָאָל גַּעַזְעָץ. די, וואָס הָאָבָן זַיְקָ גַּעַוְאָלָט בָּאָפְּרִיעָן פֿון דָעָר פִּוּשָׁעָר אָרְבָּעָט, הָאָבָן שְׁקָלָאָפּן, כְּדוּ עַם זַאָלָן זַיְן זַיְעָרָעָבּ רְבִּידָעָר. מְהָאָט בָּאָדָרְפּט הָאָבָן שְׁקָלָאָפּן, פְּאָרְפָּאָלָן, כְּדוּ עַם זַאָלָן זַיְן „פְּרִיעָר מְעַנְּטָשָׁן“.

אָון האָן רִינְגָּר קּוֹמֶט מִיט אָ לְיִוְבָּנְגָּעָזָאָגָּג פְּאָר סָאָנְקָט פָּאָלוּסָט, פְּאָר

סאנקט ברוך שפינאוץ און פאָר סאנקט טאַלְסְטָאֵן. זוי אַלְעַ האָבוֹן זיך אַפְּגַּע אַזְמַנְטַן צוֹ לְעָבָן פֿון נִיְּסְטִיקָעֶר אַרְבָּעָמֶת. דער עַרְשְׁטָמָעֶר האָט אוַיסְנָעָאָרֶד בעט-דאָס-בִּיסְטְּ חִיּוֹנָה בַּיּוֹם שְׁפִּינְגָּן צַעֲלַטְנָעוּוֹעֶבֶן, דער צַוְּיוּיָטָעֶר בַּיּוֹם שלְיָפָן בְּרוּלְּצְנְגָּלוּעָר, אָוֹן דער דָּרְטִיטָעֶר, דער נַאֲכָעַלָּעֶר זְשֻׁעָנִי פֿון אַונְדוּעֶר צִיּוֹט, סְאַנְקָט טָאַלְסְטָאֵן, האָט נִישְׁתְּ פְּרִיעָר גַּעֲנָעָסְן קִין אַוּוֹנְטְּבָרוּיט, אַיִּד דער האָט נִישְׁתְּ גַּעהְתָּמָט פָּאָרָכְּטָן אַ פָּאָר שְׁטוּוֹלָּה".

עד רופט אוייס פאטטעןש: פאעת, פראפאסאר, אראטאאר, לאמייר
בליבון מיל. לאמייר זיך נישט דעפארטמיטן.

פְּעָסִימִזֶּם אוֹן הַפְּעָנוֹנֶג

— „וְאַתָּה וְיֹאכֶל זַיִד, דֵּי מְעַנְתְּשָׁן, מַעַר פָּוֹן לְעַבְנָן וְויִ הָרְדִּישׁן אֲזַן תְּעַנְּזָן—
גִּים? אָ גַּעֲפִינְיִקְטָּמָעָר שְׂקָלָאָפָּה שְׁמַרְעַבְטָן צָו וּוֹעֲרָן אַחֲרָן, וְוֹאָס פְּינְיִיקְטָן.
וּוֹעֲן וּוֹעֲלָן זַיִד, דֵּי מְעַנְתְּשָׁן, זַיִד דְּרַעְרִיחִיבָּן צָו יְעַנְעָן גַּיְוִיסְטִיקָעָן גְּלִיקָן, צָו
דְּרַעְגְּבָרָה פָּוֹן יוֹשָׁר, צָו דְּעַר רִיטְמִישָׁעָר חַכְמָה, צָו דְּעַר נַאֲבָלְקִיּוּט, וְוֹאָס
עַם פָּאוֹרָמָגָט אַיִן זַיִד דֵי לִיבְשָׁאָפָט?“.

און די חשובה איז א ביטערע, א וויטיקעלכע נבואה. — “צום באָדזערן וועלַן אלע בענעם פֿאָרְפֿאָלַן דעם אָמָּתָן וועג. זוי וועלַן בעאנְדְּזָעָן אָז אַסְׁוֹף אַיז תְּהוּמִים פּוֹן חָרְשָׁעָרִי, פּוֹן דָּרָר עַסְׁכּוּלְקִיטִּים, אַדרָּר קְמִּינּוֹתָן. אָזָן ווֹאָס אַיז גַּעֲשָׁן מִיטָּדִי בעטְמָע, מִיטָּדִי אַיְדְּקָסְטָע, מִיטָּדִי אַוְיסְּדָעְרוּוּילְטָע, מִיטָּדִי יְחִידִי סְנוּלָה? אָפְּשָׁר האָבָן זַי, דִי בעטְמָע, פָּאָרֶן אָזָן אַונְדוּזָרָר אַרְעָמָעַן פְּלָאָנָעַט? ווֹאָס אַיז גַּעֲוָאָרָן מִיטָּבְּדָהָא, מִיטָּבְּנָצָרִי אָזָן מִיטָּעַפְּקָטָעַט? צֵי האָבָן מִיר זַי, זִינְט דְּרוֹתָן, גַּעַטְאָפָּן, ערְגָּעָן אַנדְּרָשָׁן ווֹי אַיז אַונְדוּזָרָעַ חְלוֹמוֹת, ווֹי אַיז אַונְדוּזָרָעַ פרָוּמָע, באַהָאָרֶן צִיקְטָעָרִיךְ?”.

— און דער גוטער גויסט קומט מיט אונדרו און זאגט :
— „דרגרויכט וויפל קענטענישן“, וויפל מאכט איבער דער מאטער

ריעע. אונ ער פרעגט מיט א ציטערנדייךער שרעך :
— צי איז דאס מענעלען, צי איז דאס אמת, אונ די שטייננדיקע

קראפט האם נישט פארנודע-עםרט אונדרערע הערצער? דער דורךשניט פון

די מענטשן איז, מאראאליש גערעדט, נישט בעסער פון די מענטשן פון דער גאר אנטיקער היסטער. וווער פון אונדו קען זיך דערוואגען זיך צו דערקלערן העכער פון א בודחא, א סאקראטעם, א קלעאנט, א נוצרי, אדרעד אן עפיקטעט? נישט אנדערש, נאר עפעם אן אראעט פליסיק וואסער האט זיך אונגעשטאסן אין עפעם א נישט באם ערקלעכער מניעה און די מענטשדי היהיט איז געווארן א פארעטען טיקטער זומפ (*).

ציז איז שוין אן אייבוקער איפשטעל, א נישט זוווימער-גינן, א באווען אין פארעיפויוושטן זומפ, אן א האפעונגנ, און אן אן אויסווען?
ニישט געקומט אוויה דעם אויבן ציטרטן, הערן מיר אבער שבעטער פון האן רינערן מענער ליבטיקע, אפטימייסטיישע, לאָמֵר אַיִם לאָזֶן אלְיוֹן רידן:

— "מאָרגן אָפְּשָׁר וווען די פִּינְעָן ווּאָסְעָן זיך אוּסְׂכוּן אָשְׁפָּאַלְתָּן,
אָשְׁפָּאַלְתָּן, ווּאָסְמָרָן דְּאָסְמָעָן אַיְזָן זְוִוִּיעַ:
אָזֶן ער זעט שוין אַיְזָן זְוִוִּיעַ:

— "וואּ עַם שְׁפָרְדָּלֶט דְּאָסְפִּינְעָן ווּאָסְמָרָן.

— "די פֿעלְדוֹן פֿאַלְן, שְׁטוּיכָן זיך אַזְעַגְיָעָן זיך זְוִי טְרָאָפְּנָס
אַיְזָן אָשְׁטָרָם פָּוּן אָוּסְׂעָרְפָּאַלְ, אָוּן אַלְעָן מענטשיישׁ האָפְּעָנוּנָגָעָן, אַלְעָן
נְאָבָעָלָעָן נְבוּאָות, אַלְעָן הַבְּתוּחוֹת, ווּעָרָן בָּאָרָעְכָּתִיקָט. אוּבָר, דָּער מענטשׁ,
דוּוְעָרָט גַּעֲנָוגָן לְאָנֶג, ווּעָרָט יַעֲדָעָן זְיַינָּעָן חַלוּמוֹת אָקְוּמָעָנִיקָעָן מְמַשּׁוֹחָן".

(*) האן רינער: "דְּאָסְמָעָן זְוִוִּיעַ".

דער שיינען
„אונדווער פארפיניקטער קינסטלער“
— בזק פון הערש פונסטען

די טעב אויז דערישינען דאס פון לאנג שווין אָנָאנְסִירֶטַע בּוֹר פּוֹן הערש בענטשער א.ב. "אונְדוֹזּוּרטַע אַפְּרֵבִינוּקִיטַע קִינְסְטָלְעֶר".

הערש בענטשטיין, דער באָקאנטנער פֿאָרוּזֶר שְׂרִיבָעֶר אָזֶן עַסְיוֹאַיסְטֶן, האָט גְּלִיְיךְ פָּנוּ נָאָךְ דָּעֵר בְּאָפְּרִירְיאָוָגָן זַיְךְ גַּעֲשְׁטָלֶט פָּאָר אָזֶן אָדִיבָּגָבָּעָן צְוָנוֹיְצָזָזָמְלָעָן ♀ וְוּאָם מַעַר קָאָמְפָּלְעָטָעָן גַּעֲשִׁיכְטָעָן פָּוּן דִּי אָוְמָגָעְקָוּמָעָן אַיִּזְן בְּרָאָנְקָרִיךְ יַיְדִּישָׁעָן סִינְגְּסְטָלָעָן, דַּעְפָּאָרְטִירְטָעָן אָזֶן דָּוָדֶן דִּי נָאָצִים אָוְמָגָעְרָכָטָעָן יַיְדִּישָׁעָן מַאְלָעָר אָזֶן סְקוֹלְפְּטָאָרוֹן.

מכוון זיך נאר נוישט פאָרטעטעלן, ווֹסָס פֿאָרְאָז אָומְנְגָהָיוּר שׂוֹעֲרָע אָופֶ-
גאַבעַב העִיר שָׁעַטְתָּעַר האָט אָוִיךְ זיך גַּעַנְגָּמוּן, אָזָן פֿאָרְאָז ווֹסָס פֿאָרְאָז שׂוֹעֲרִיקִיּוֹן
צָר אַיז גַּעַשְׁטָאָגָנוּן.

נאר כורערע יאָרוּן פּוֹן אַגְּנָעַטְרָעַנְגְּטָעָר אַךְבָּעַטְ, הָאָטְ עַר פָּאַרְעַנְדִּיקְטְּ דֵי אַזְּנָעַטְרָעַנְגְּטָעָר אַבְּכָעַט אָזְּן מִיטְ אַרְוִיְסְגַּבְעַן דָּסְ וּזְעַרְקָ, וּזְאָם שְׁטָעַלְטָ מִיטְ זַיְדָ פָּאַר אַ פְּרַעַטְחִיקְוָן רְעַאלְיוּזְרָט דָּסְ אַרְוִיְסְגַּבְעַן דָּסְ וּזְעַרְקָ, וּזְאָם שְׁטָעַלְטָ מִיטְ זַיְדָ פָּאַר אַ פְּרַעַטְחִיקְוָן מַגְּנוּמָעַט פָּאַר דֵי אַוְמְגַעְקֻומָּנָעַ קִינְסְטְּלָעְ-קְדוּשִׁים.

דאס בוך „אַנְדוּרָעַ פֶּאֲרִיפִּינִיכְטָעַ קִינְסְטָלְעָרַ“ איז אַרְוִיסְגָּנְבָּעֵן גַּעוֹזָרָן אַלְבָּבְ-פָּאָרָם, אַרְיךָ אַ פִּינְיָנִים פָּאָפִיר, עַס אַנְתָּהָאַלְמָט דַּי בִּיאָגָרָפָעָס בְּזַן אַכְּבָּעַמְבָּאַכְּטָעַ יְהִוָּשָׁ מַאֲלָפְּטָחָן, זַיְעָרָעַ פֶּאֲטָמָאָרְפִּיעָס אָזָן פֶּאֲרָאְדְּקָוּצִיעַס זַיְעָרָעַ יְבָנְגָנְגָן, אַלְעָס שָׁעַרְבָּלָאַטָּס (אַזְּן אַנְדוּרָעַ יְבָנְגָנְגָן), אַ שְׁעַנְדָּרוֹר פָּוּן סְפִּירִים-אַפְּבוֹזְנִין, וּרְעָךְ אַזְּנָמָכְט גַּעוֹזָרָן בְּזַן קִינְסְטָלְעָר אַרְטָרָה קָלָלָן בְּגַעַךְ. דאס בוך אַנְתָּהָאַלְמָט אַוְרָאַר אַ רִוְּנָדִיק פֶּאֲרָוּאָרָט פָּוּן גַּרוֹסִין קִינְסְטָלְעָר מַאֲרָק שָׁאָגָאַל.

דאם בוך "אונדרווערט פאָרפֿרִינְקֶטַע קוֹנְסְטְּלָעֵר" אָבוּבָּרָאַשְׁתַּמַּשׁ מִיטַּן אָופַן
דוֹרִי עַס אַיז אַרוֹסְגַּנְעַבְן, מִיטַּן דָּעַם פַּרְאָכְטַפּוֹן דָּעַר פָּארָם, אָזְן מִיטַּן דָּעַם גְּרוֹזְן
עֲרָבָּסְטַן, מִיטַּן אַעֲלָן עַס אַטְּעַמְּטַן.
עַס אַיז אַוְירְדִּיקָע מַצְבָּה פָּאָרְדִּי קְוֹנְסְטְּלָעֵר-מַאְרְטִירְעָר.

הערך פונסטערם איבראשונג

אֲבָכָר זֶה אִיז אַזְוֵי נְרוּסִים, לְכָל הַפְּחוֹת, אַיר עַרְשָׁטָר אַינְגְּרָוק, אַז מְעַן מַעַן דְּבָרָת וְיָד, אַזְוֵן קְיַיְשָׁת אַגְּרָע עַמְּשָׁת זַיְךְ גַּעֲלוּוֹמִים, נְגַר עַם הַאַשְׁטָּעָנִים גַּעֲשָׁעָן. אַגְּנִיסְטָלְעָרִישָׁן אַנְדָּעָנָק פָּאָר דַּי אַוְמְגָעָקְוָמְעָנָע יַיְדִּישׁ קְיַיְשָׁלְעָר פָּוָן פָּאָר רְרוּנָה הַאַשְׁטָּעָנִים מְעַן גַּעַמְפָּ�ן וְיָדָן אַזְוֵן גַּעַמְפָּ�ן. אַזְוֵן גַּעַמְפָּ�ן וְיָדָן אַזְוֵן גַּעַמְפָּ�ן.

(“אונזער זונארט” פון 8-טן מאי 1951)